

Przewodnik
rowerem /
przez.pl

*Sieć
tras rowerowych
na terenie
powiatu
mikołowskiego
infrastruktura
aktywnych
form turystyki*

roweremprzez.pl

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Śląskie.
Pozytywna energia

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego - realna odpowiedź na realne potrzeby

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Rozwoju Subregionu Centralnego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007 - 2013 Priorytet III Turystyka, Działanie 3.2 Infrastruktura okotourystyczna

Wydanie pierwsze 2011

Redaktor naczelny: *Adam Hadzik*

Redaktor techniczny: *Robert Tkaczyk*

Opracowanie treści w przewodniku: *Adrian A. Jójko, Adam Hadzik, Marcin Stefański*

Zdjęcia: *Bartłomiej Ćwikliński, Wojciech Gorol, Marcin Stefański*

Obróbka cyfrowa zdjęć: *Robert Tkaczyk, Marcin Stefański*

Projekt graficzny: *Katarzyna Borówka, Maciej Stasiński - CobraArt*

Tłumaczenie: *Groy translations*

Autorzy dołożyli wszelkich starań w celu zgromadzenia możliwie dokładnych informacji. Za wszelkie błędy, które mimo to mogły się pojawić w przewodniku redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wykorzystywanie materiałów bez zgody właściciela praw autorskich jest zabronione i podlega karze. Obowiązuje to w przypadku powielania, tłumaczenia, kopiowania, digitalizacji.

 Spis treści

 Table of Contents

 Inhaltsübersicht

<i>Wstęp</i>	
<i>Introduction</i>	5 - 15
<i>Einleitung</i>	
<i>Trasa niebieska (obwodowa)</i>	
<i>Blue (bypass) route</i>	16 - 38
<i>Blauer Weg (Rundweg)</i>	
<i>Trasa zielona</i>	
<i>Green route</i>	39 - 44
<i>Grüner Weg</i>	
<i>Trasa żółta</i>	
<i>Yellow route</i>	45 - 51
<i>Gelber Weg</i>	
<i>Trasa brązowa</i>	
<i>Brown route</i>	52 - 54
<i>Brauner Weg</i>	
<i>Trasa czerwona</i>	
<i>Red route</i>	56 - 61
<i>Roter Weg</i>	
<i>Opis ilustracji</i>	
<i>Description of the illustration</i>	62 - 64
<i>Beschreibung der Abbildung</i>	

„Życie jest jak jazda na rowerze. Żeby utrzymać równowagę musisz się poruszać naprzód”.

Albert Einstein

 Drodzy Pasjonaci turystyki rowerowej,

Z myślą o Was zrealizowany został projekt **„Sieć tras rowerowych na terenie Powiatu Mikołowskiego – infrastruktura aktywnych form turystyki”** w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013.

Wytyczonych zostało prawie 250 km tras rowerowych przebiegających przez: Łaziska Górne, Mikołów, Ornontowice, Orzesze i Wyry. Dzięki nim poznacie nasze Gminy. Wytyczone trasy są atrakcyjne nie tylko pod względem walorów rekreacyjno-turystycznych, ale także pod względem historycznym, kulturalnym i przyrodniczym.

Zapraszamy również do odwiedzenia naszej strony internetowej **www.roweremprzez.pl**.

Jeśli szukasz ciekawych miejsc wyrusz na przygodę **Rowerem przez Orzesze, Łaziska Górne, Mikołów, Ornontowice i Wyry**.

„Life is like riding a bicycle. To keep your balance you must keep moving”.

Albert Einstein

 Dear enthusiasts of cycling,

Having you in mind the project **“Network of bicycle routes on the territory of Mikołów powiat – infrastructure of active forms of tourism”** has been completed within the framework of Regional Operational Programme for Śląskie Voivodeship for the years 2007-2013. Almost 250 km of bicycle routes, running through: Łaziska Górne, Mikołów, Ornontowice, Orzesze and Wyry, were marked out. Thanks to these routes you can acquaint yourself with our Gminas. Prepared routes are attractive not only in respect of recreational and tourist values, but also in respects of history, culture and nature.

We also invite you to visit our website at **www.roweremprzez.pl**.

If you are looking for interesting places start your adventure with bicycle through Orzesze, Łaziska Górne, Mikołów, Ornontowice and Wyry.

„Das Leben ist wie ein Fahrrad. Man muss sich vorwärts bewegen, um das Gleichgewicht nicht zu verlieren”.

Albert Einstein

 Liebe Radwanderfreunde!

Bei der Umsetzung des Projekts **„Radwegenetz im Landkreis Mikołów/Powiat Mikołowski - Infrastruktur von Formen des Aktivtourismus”** im Rahmen des Regionalen Operationellen Programmes der Woiwodschaft Schlesien für die Jahre 2007-2013 haben wir speziell an Sie gedacht.

Es wurde annähernd 250 km Radwege abgesteckt, die Sie durch Łaziska Górne, Mikołów, Ornontowice, Orzesze und Wyry führen. Auf diese Weise lernen Sie unsere Gemeinde kennen. Die abgesteckten Routen garantieren nicht nur eine ideale aktive Erholung, sondern sind auch in historischer und kultureller Hinsicht äußerst attraktiv und naturkundlich wertvoll.

Besuchen Sie uns auch auf unserer Internetseite **www.roweremprzez.pl**.

Wenn Sie auf der Suche nach interessanten Orten sind, brechen Sie einfach zu dem Abenteuer Mit dem Fahrrad durch Orzesze, Łaziska Górne, Mikołów, Ornontowice und Wyry auf.

 Mikołów, miasto położone w północnej części powiatu mikołowskiego i siedziba władz powiatowych; powierzchnia 81 km² (34% powierzchni powiatu), 39 tys. mieszkańców.

Jest to jedno z najstarszych miast Górnego Śląska, wzmiankowane już w 1222 roku jako siedziba kasztelana. Lokacja na prawie magdeburskim nastąpiła około 1270 roku i było to wówczas miasto prywatne; na przełomie XV i XVI wieku stało się własnością panów na Pszczynie.

Na współczesne miasto, prócz Mikołowa, składa się również sześć dawnych wsi: Kamionka, Borowa Wieś, Bujaków, Mokre, Paniowy i Śmiłowice.

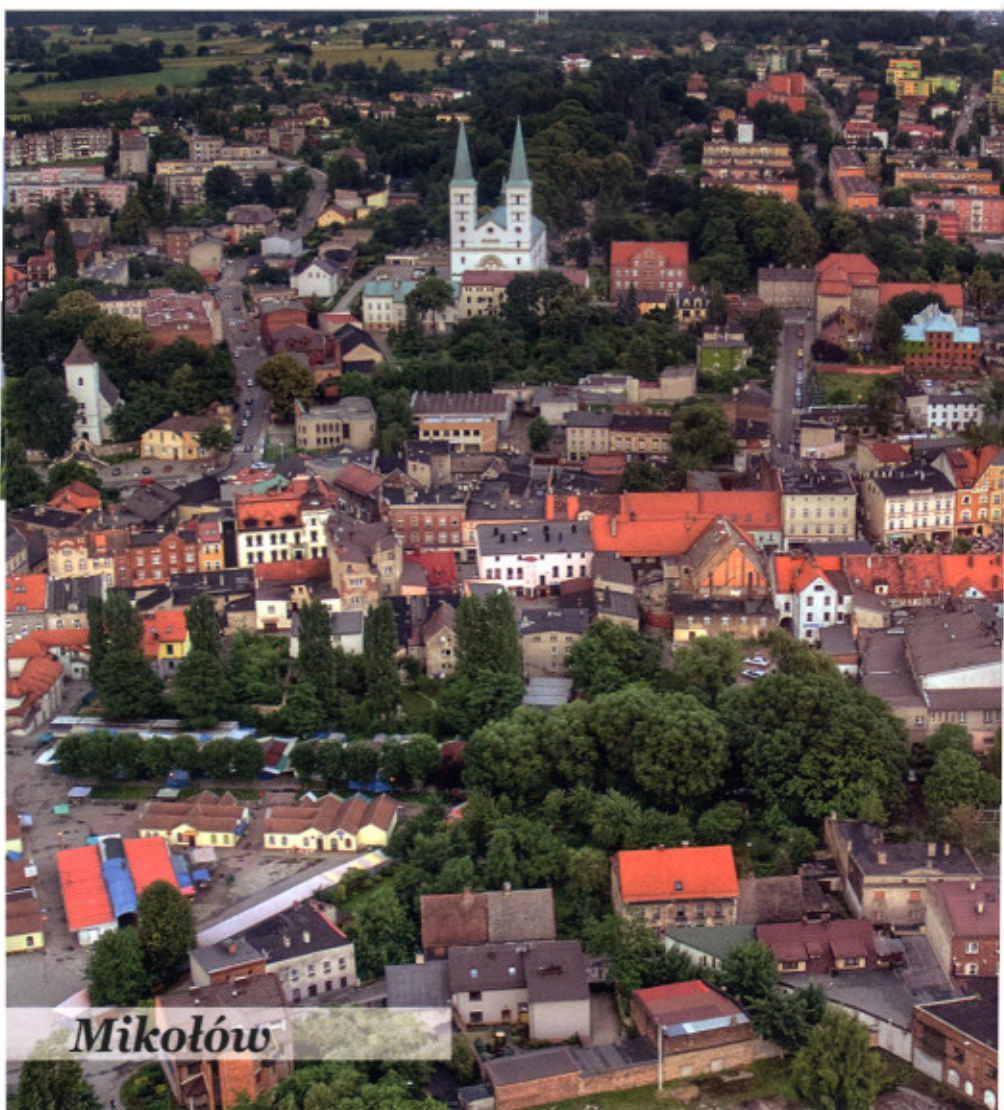
Mikołów obfituje w pamiątki przeszłości. Odnajdziemy tu najwięcej wczesnochrze-

ścijańskich i średniowiecznych zabytków w powiecie, w tym większość obiektów najstarszych. Patyna wieków sprawia, że kwitnie tutaj życie kulturalne, a mikołowski *genius loci* opiewany bywa przez poetów.

Jest to zarazem miasto zaskakująco nowoczesne, które pochwalić się może rozbudowaną infrastrukturą sportowo-rekreacyjną, bogactwem punktów handlowych i gastronomicznych, doskonałą siecią połączeń drogowych i kolejowych oraz dobrą bazą noclegową.

Co zaskakujące, jest to również miasto o wyjątkowo bogatej i różnorodnej przyrodzie, której ostoją pozostają przede wszystkim mikołowskie sołectwa.

W Mikołowie na przebiegu tras usytuowanych jest 7 miejsc postojowych.

 Mikołów is a town located in the northern part of Mikołów powiat and a seat of the powiat authorities; area 81 km² (34% of the powiat area), population 39,000.

It is one of the oldest towns in Upper Silesia which was mentioned in writing in 1222 as a residence of a castellan. Location based on Magdeburg Law took place around 1270 and then it was a private town; at the turn of the 15th and 16th century it became a possession of the Pszczyna landowners.

At present Mikołów includes also six former villages: Kamionka, Borowa Wieś, Bujaków, Mokre, Paniowy and Śmilowice.

Mikołów abounds in remnants of the past. The majority of early-Christian and

medieval monuments of the powiat, including the oldest ones, is located here. Patina of the centuries makes the cultural life thriving here and Mikołów *genius loci* is exalted by the poets.

At the same time this is a surprisingly modern town which can boast about its developed sports and recreational infrastructure, the abundance of trade and gastronomic places, an excellent network of road and railway connections and a good accommodation.

Astonishingly, this is also a town with exceptionally rich and various nature, which has its refuges mainly in the villages belonging to Mikołów.

There are 7 parking places located by the routes in Mikołów.

 Mikołów (dt. Nicolai), Stadt im nördlichen Teil des Landkreises Mikołów (Powiat mikołowski) und Sitz der Kreisverwaltung; Fläche 81 km² (34 % der Fläche des Landkreises), 39 Tsd. Einwohner.

Mikołów ist eine der ältesten Städte Oberschlesiens und wurde im Jahre 1222 als Sitz des Burgvogts erstmals urkundlich erwähnt. Die Stadtgründung nach Magdeburger Recht erfolgte etwa 1270. Zu dieser Zeit war Mikołów im Privatbesitz; an der Wende des 15. und 16. Jahrhunderts wurde sie Eigentum der Fürsten auf Pleß.

Heute gehören außer Mikołów selbst auch sechs ehemals umliegende Dörfer zur Stadt: Kamionka, Borowa Wieś (Neudorf), Bujaków (dt. Bujakow), Mokre (dt. Mokrau), Paniowy (Groß Paniow) und Śmilowice (Smilowitz).

Mikołów ist reich an Denkmälern der Vergangenheit. Wir finden hier die meisten

frühchristlichen und mittelalterlichen Baudenkmäler des Landkreises, darunter die meisten der ältesten Objekte. Die Patina, die von den Jahrhunderten hinterlassen wurde, lässt das kulturelle Leben in Mikołów florieren und der *genius loci* des Ortes wird von Dichtern besungen.

Es handelt sich aber auch um eine erstaunlich moderne Stadt, die stolz auf eine ausgebaute Sport- und Freizeitinfrastruktur, zahlreiche Geschäfte und gastronomische Einrichtungen, eine ausgezeichnete Verkehrsanbindung über die Straße und Eisenbahn und eine hervorragende Hotelbasis verweisen kann.

Überraschenderweise handelt sich auch um eine Stadt mit einer ungewöhnlich reichen und verschiedenartigen Natur, deren Bastion vor allem die Schulzenämter sind.

In Mikołów befinden sich im Verlauf der Wege 7 Stellplätze.

 Łaziska Górne miasto położone w środkowej części powiatu nikołowskiego; powierzchnia 20,2 km² (9% powierzchni powiatu), 22 tys. mieszkańców.

Miasto, utworzone w 1951 roku, obejmuje trzy dawne wsie:

- Łaziska Górne,
- Łaziska Średnie,
- Łaziska Dolne.

Spośród nich najstarsze są Łaziska Średnie (Rycerskie), wzmiankowane już w 1287 roku, jako wieś prywatna.

Pomimo stosunkowo niewielkiej powierzchni, miasto może zaskoczyć nas swą

różnorodnością: nowoczesne, dysponujące doskonałą infrastrukturą śródmieście oraz wielkie zakłady przemysłowe i wydobywcze na jego obrzeżach, sąsiadują tutaj z sielankowymi krajobrazami Łazisk Dolnych oraz pogranicza orzesko-wyrskiego.

Łaziska Górne to również liczne zabytki, w tym szereg cennych obiektów przemysłowych, dokumentujących proces XIX-wiecznej industrializacji, która odmieniła oblicze tej części Górnego Śląska.

W Łaziskach Górnych na przebiegu tras usytuowane są 2 wiaty i 1 miejsce postojowe.

L.04

Łaziska Górne

 Laziska Górne is a town located in the central part of the Mikołów powiat; area 20.2 km² (9% of the powiat area), population 22,000.

The town was established in 1951 and includes three former villages:

- Łaziska Górne,
- Łaziska Średnie
- Łaziska Dolne.

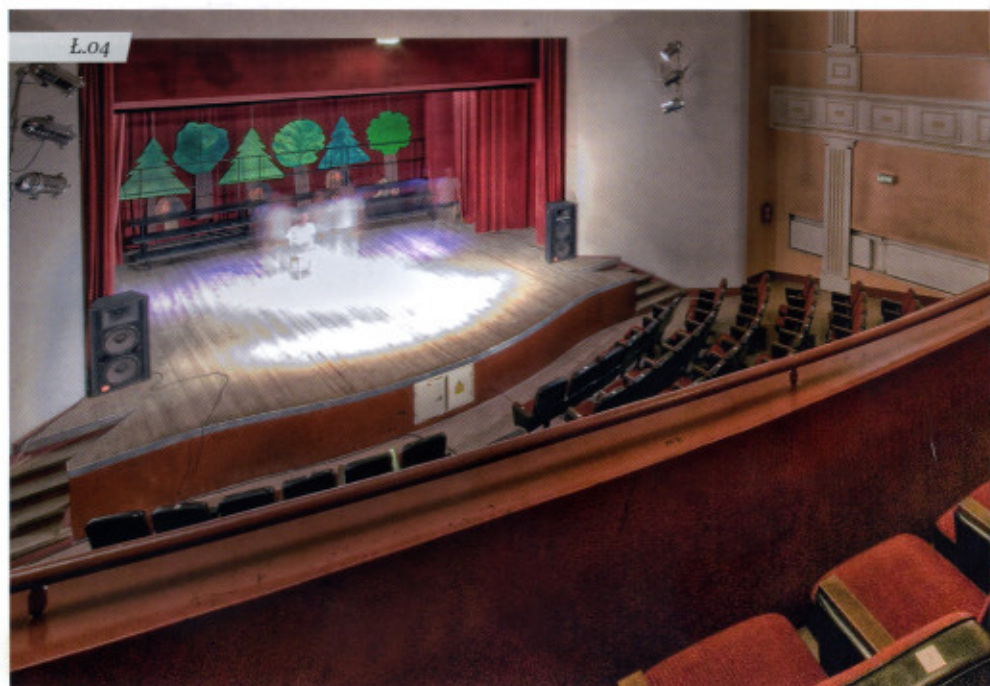
Łaziska Średnie, the oldest village among them, was mentioned already in 1287, as a private village.

Although the area is not relatively large, the town can surprise with its diversity:

modern downtown with excellent infrastructure and large industrial and mining companies on its outskirts neighbour idyllic sights of Łaziska Dolne and Orzesze-Wyry borderland.

There are also numerous monuments in Łaziska Górne, including valuable post-industrial objects, documenting the process of the 19th century industrialisation which transformed the appearance of Upper Silesia.

There are 2 shelters and 1 parking place located by the routes in Łaziska Górne.

 Laziska Górne (dt. Ober Lazisk) liegt im zentralen Teil des Landkreises Mikołów (Powiat mikołowski); Fläche 20,2 km² (9 % der Fläche des Landkreises), 22 Tsd. Einwohner.

Die 1951 gegründete Stadt umfasst heute drei ehemalige Dörfer:

- Łaziska Górne,
- Łaziska Średnie (Mittel Lazisk),
- Łaziska Dolne (Nieder Lazisk).

Von diesen ist das ehemalige Rittergut Łaziska Średnie die älteste Siedlung, die bereits 1287 als privates Dorf urkundliche Erwähnung fand.

Trotz ihrer verhältnismäßig geringen Fläche überrascht das Städtchen durch Verschiedenartigkeit: ein modernes, über

eine ausgezeichnete Infrastruktur verfügendes Zentrum und große Industrie­flächen und Zechen am Stadtrand grenzen hier an die idyllische Landschaften von Łaziska Dolne und dem Grenzgebiet zu den Städten Orzesze (dt. Orzesche) und Wyry (dt. Wyrow).

Łaziska Górne besitzt zahlreiche historische Denkmäler, darunter eine Reihe bemerkenswerte Industrieobjekte, die den Prozess der Industrialisierung im 19. Jahrhundert dokumentieren, durch die das Antlitz dieses Teils der Region Oberschlesien für immer verändert wurde.

In Łaziska Górne befinden sich im Verlauf der Wege 2 Unterstände und 1 Stellplatz.

 Orzesze miasto położone w południowo-zachodniej części powiatu nikołowskiego; powierzchnia 84 tys. km² (36 % powierzchni powiatu), 19 tys. mieszkańców.

Miasto, utworzone w 1962 roku, obejmuje dawne wsie: Gardawice, Jaśkowice, Królówka, Mościska, Orzesze, Woszczyce, Zawada, Zawisć, Zazdrość i Zgoń. Najstarszą z nich są Woszczyce, które już przed 1252 rokiem przeszły na własność klasztoru cystersów w Rudach Raciborskich, by w roku 1283 stać się wsią rycerską. Pierwsze wzmianki o pozostałych wsiach pojawiają się nieco później, w wiekach XIV-XVI, natomiast Zazdrość powstała dopiero

pod koniec XVIII w.

Pomimo bogatych tradycji przemysłowych, Orzesze to prawdziwe „zielone płuca” powiatu nikołowskiego. Lasy zajmują ponad 50 procent powierzchni miasta, co jest absolutnym rekordem w skali całego powiatu. Część z nich wchodzi nawet

w skład Parku Krajobrazowego „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”.

Bogatą historię tych terenów dokumentują liczne zabytki, a najstarsze spośród nich pochodzą z XVI wieku.

W Orzeszu na przebiegu tras usytuowanych jest 9 wiat i 1 miejsce postojowe.

0.15

Orzesze

 Orzesze is a town located in the south-western part of Mikołów powiat; area 84 km² (36% of the powiat area), population 19,000.

The town, established in 1962, includes former villages such as: Gardawice, Jaśkowice, Królówka, Mościska, Orzesze, Woszczyce, Zawada, Zawiść, Zazdrość and Zgoń. The oldest one, Woszczyce, became a possession of the Cisterians from Rudy Raciborskie in 1252 and in 1283 they were transformed into a knight's village. The first written mentions of other villages appear slightly later, in the 14th and 15th centuries, howe-

ver Zazdrość was established only at the end of the 18th century.

In spite of its rich industrial tradition, Orzesze is a real "green lungs" of the Mikołów powiat. Forests cover over 50% of the town area, which is an utter record in the entire powiat. A part of these forests is located in the Landscape Park of the Cistercian Landscape Compositions of Rudy Wielkie.

Numerous monuments document the rich history of these areas and the oldest ones originate from the 16th century.

There are 9 shelters and 1 parking place located by the routes in Orzesze.

 Orzesze (dt. Orzesche) liegt im südwestlichen Teil des Landkreises Mikołów (Powiat mikołowski); Fläche 84 Tsd. km² (36 % der Fläche des Landkreises), 19 Tsd. Einwohner.

Die 1962 gegründete Stadt umfasst heute auch ehemals umliegende Dörfer: Gardawice (dt. Gardawitz), Jaśkowice (dt. Jaschkowitz), Królówka (dt. Kralowka), Mościska (dt. Moscisk), Orzesze (dt. Orzesche), Woszczyce (dt. Woschczytz), Zawada, Zawiść (dt. Zawisc), Zazdrość (dt. Zazdrose) und Zgoń (dt. Zgoin). Das älteste Dorf ist Woszczyce, das bereits vor 1252 in den Besitz des Zisterzienserklosters in Groß Rauden überging und seit 1283 ein Ritterdorf, d.h. einem der Gerichtsbarkeit eines Rittergutes unterworfenen Dorf war. Die übrigen Dörfer fanden etwas später, im 14.-16. Jh., erstmals urkundliche Er-

wähnung, Zazdrość dagegen wurde erst gegen Ende des 18. Jahrhunderts gegründet.

Trotz der reichen industriellen Traditionen ist Orzesze die „grüne Lunge“ des Kreises Mikołów. Mehr als 50 Prozent der Stadtfläche sind von Wald bedeckt, was einen absoluten Rekord für den gesamten Landkreis darstellt. Ein Teil von ihnen ist Teil des Landschaftsschutzparks „Cyster-skie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich/Landschaftsschutzpark Zisterzienserarchitektur von Groß Rauden“.

Die reiche Geschichte dieser Region dokumentieren zahlreiche Baudenkmale, von denen die ältesten aus dem 16. Jahrhundert stammen.

In Orzesze befinden sich im Verlauf der Wege 9 Unterstände und 1 Stellplatz.

 Wyrzy gmina wiejska położona w południowo-wschodniej części powiatu miłkowskiego; powierzchnia 34,5 tys. km² (15 % powierzchni powiatu), 7 tys. mieszkańców.

Gmina składa się z dwóch wsi: Wyr (siedziba władz gminnych) oraz Gostyni. Obie wsie mają podobną liczbę mieszkańców.

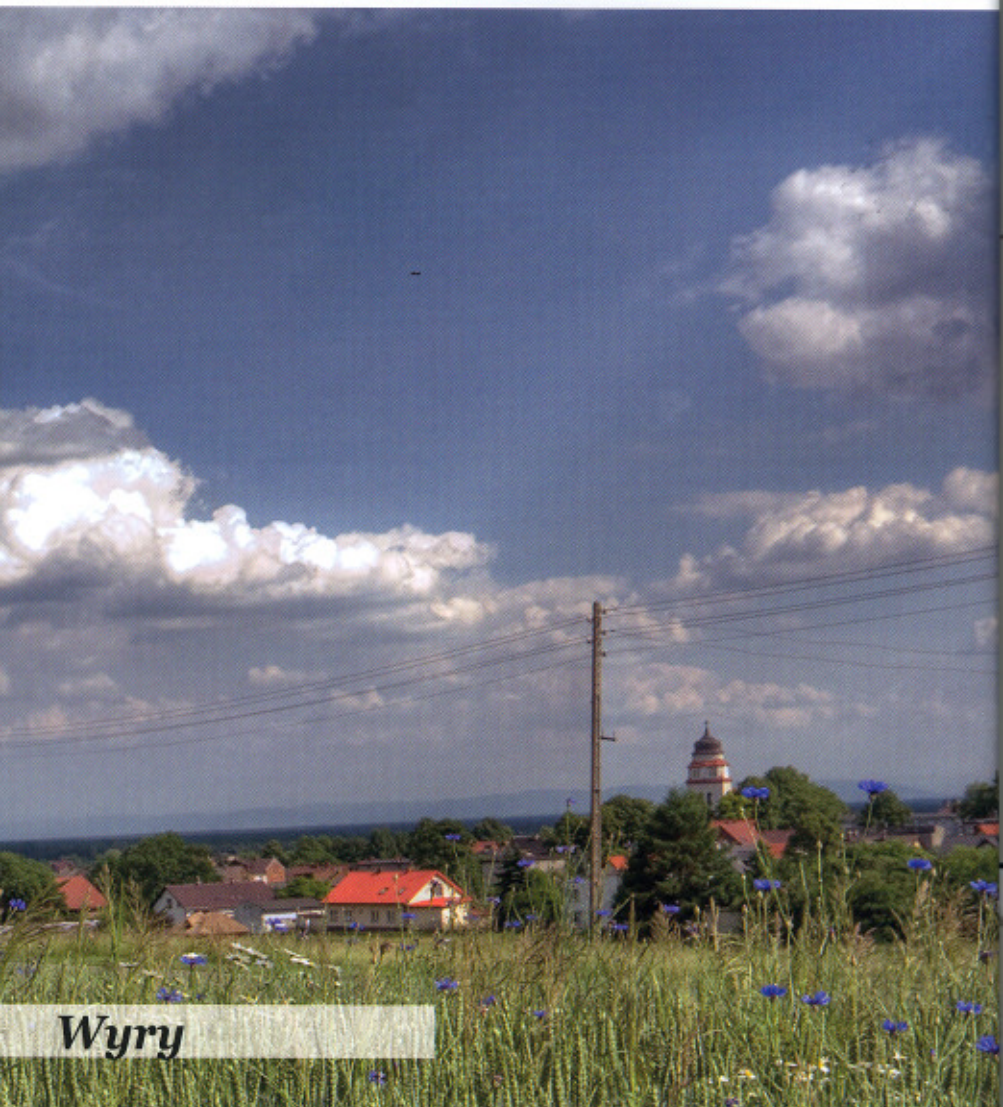
Wyrzy wzmiankowane są już w 1287 roku w dokumencie wystawionym przez księcia Mieszka Opolskiego, wówczas jeszcze jako wieś prywatna. Równie starą metrykę ma Gostyń (powstała zapewne w XIII lub XIV w.), jednak w roku 1474 wieś została wyludniona przez jej właściciela, księcia rybnickiego Waclawa z Przemyślidów. Po raz drugi Gostyń została założona w 1575 roku przez właścicieli państwa

pszczyńskiego, Promniców.

Ogromnym bogactwem gminy jest przyroda: aż 38 procent powierzchni gminy zajmują lasy, zaś 55 procent to użytki rolne, głównie rozległe pola i łąki. Występuje tu także sporo stawów i drobnych cieków wodnych.

O burzliwych kolejach losu śląskiego pogranicza przypominają liczne zabytki z czasów II wojny światowej: mogiły żołnierskie oraz bunkry Obszaru Fortecznego „Śląsk”. To właśnie na terenie Wyr i Gostyni toczyły się najkrwawsze walki kilku pierwszych dni Kampanii Wrześniowej '39.

W Wyrach na przebiegu tras usytuowanych jest 6 wiat i 1 miejsce postojowe.

Wyrzy

 Wiry is a rural gmina located in the south-eastern part of Mikołów powiat; area 34,500 km² (15% of the powiat area), population 7,000.

The gmina consists of two villages: Wiry (residence of gmina's authorities) and Gostyń. Both villages have similar population.

Wiry was mentioned for the first time as a private village in 1287 in a document issued by the prince Mieszko Opolski. Gostyń is equally old (it was probably established in the 13th or 14th century), however in 1474 the village was depopulated by its owner, Waclaw of the Premyslids - the prince of Rybnik. Gostyń was re-established in 1575 by the owners of Pszczyna land - the Promnitzs.

Nature is an enormous resource of the gmina: the forests cover 38% of its area and 55% is covered by farmlands, mainly vast fields and meadows. There are also numerous ponds and little watercourses.

Plentiful monuments from the Second World War: soldiers' graves and bunkers in the "Silesia" Fortified Zone remind about turbulent ups and downs of Silesian borderland. The bloodiest battles of the first few days of the September campaign of 1939 took place in the area of Wiry and Gostyń.

There are 6 shelters and 1 parking place located by the routes in Wiry.

 Wiry (dt. Wyrow) ist eine Landgemeinde im südöstlichen Teil des Landkreises Mikołów (Powiat mikołowski); Fläche 34,5 Tsd. km² (15 % der Fläche des Kreises), 7 Tsd. Einwohner.

Die Gemeinde besteht aus zwei Dörfern: Wiry (Sitz der Gemeindeverwaltung) und Gostyń (dt. Gostin). Beide Dörfer haben eine vergleichbare Einwohnerzahl.

Wiry wurde bereits im Jahre 1287 in einem von Herzog Mieszko von Oppeln ausgestellten Dokument erstmals urkundlich erwähnt, zu dieser Zeit noch als Privatdorf. Eine ähnlich weit zurückreichende Geschichte hat Gostyń (das wohl im 13. oder 14. Jh. gegründet wurde). Gostyń wurde jedoch 1474 durch seinen Besitzer, den Herzog von Rybnik Waclaw von den Přemysliden, ausgesiedelt. Zum zweiten Mal wurde Gostyń dann 1575 durch die Be-

sitzer des Plesser Landes, die Herren von Promnitz gegründet.

Der große Reichtum der Gemeinde ist Natur: nicht weniger als 38 Prozent der Gemeindefläche sind von Wald bedeckt, 55 Prozent - hauptsächlich ausgedehnte Felder und Wiesen - werden landwirtschaftlich genutzt. Es gibt hier auch viele Teiche und kleinere Wasserläufe.

An die stürmischen Wechselfälle der Geschichte des schlesischen Grenzlandes erinnern zahlreiche Objekte aus der Zeit des 2. Weltkrieges: Soldatengräber und Bunker der oberschlesischen Verteidigungslinie „Śląsk“. Im Gebiet um Wiry und Gostyń tobten die blutigsten Kämpfe in den Anfangstagen des Septemberfeldzuges 1939.

In Wiry befinden sich im Verlauf der Wege 6 Unterstände und 1 Stellplatz.

 Ornontowice gmina i wieś w północno-zachodniej części powiatu mikolowskiego; powierzchnia 15 km² (6 % powierzchni powiatu), 5,8 tys. mieszkańców.

Wieś istniała już w początkach XIV wieku (wzmiankowana 1305, jako Renoltowitz); z tego samego okresu pochodzą także pierwsze wzmianki o istnieniu tam samodzielnej parafii.

Przez wieki Ornontowice były wsią rycerską, a tutejsi mieszkańcy zajmowali się głównie rolnictwem. Jednak już w 1798 roku powstała pierwsza kopalnia węgla

kamiennego (Leopold), a górnicza tradycja kultywowana jest do dnia dzisiejszego. Funkcjonująca tu obecnie KWK Budryk, należąca do Jastrzębskiej Spółki Węglowej, to największy zakład pracy w gminie.

O bogatej historii miejscowości zaświadcza liczne zabytki, spośród których najbardziej znanym jest XIX-wieczny Pałac Hegenscheidta wraz z pięknym, przypałacowym parkiem.

W Ornontowicach na przebiegu tras usytuowane są 4 wiaty i 2 miejsca postojowe.

Or.01

Ornontowice

 Ornontowice – gmina and village located in the south-western part of Mikołów poviát; area 15 km² (6% of the poviát area), population 5,800.

The village existed since the beginning of the 14th century (it was mentioned in writing in 1305 as Renoltovitz); the first written mentions about the existence of the self-reliant parish are dated around the same time.

Over the centuries Ornontowice was a knight's village and its inhabitants mainly tended to the land. However the

first coal mine (Leopold) was established in 1798 and the mining tradition has still been cultivating today. The coal mine "Budryk", which belongs to "Jastrzębska Spółka Węglowa", is now the main employer in the gmina.

Numerous monuments, amongst which Hegencheidt's Palace with a beautiful park from the 19th century is most famous, testify to an affluent history of the village.

There are 4 shelters and 2 parking places located by the routes in Ornontowice.

Or.03

 Ornontowice (dt. Ornontowitz) Gemeinde und Dorf im nordwestlichen Teil des Landkreises Mikołów (Powiat mikołowski); Fläche 15 km² (6 % Fläche des Kreises), 5,8 Tsd. Einwohner.

Das Dorf existierte bereits am Anfang des 14. Jahrhunderts (erste urkundliche Erwähnung 1305 als Renoltowitz); zur selben Zeit ist auch das Bestehen einer eigenständigen Pfarre bezeugt.

Jahrhundertlang war Ornontowice ein Ritterdorf und die Einwohner waren hauptsächlich in der Landwirtschaft beschäftigt. Doch schon 1798 entstand hier die erste Steinkohlegrube (Leopold) und die Bergbautradition wird bis zum

heutigen Tag gepflegt. Das noch heute in Betrieb befindliche Steinkohlebergwerk Budryk, das /zu dem auf Kohleabbau und Koksherstellung spezialisierten Bergbaukonzern Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. gehört, ist der größte Arbeitgeber in der Gemeinde.

Von der reichen Geschichte des Ortes zeugen zahlreiche Baudenkmale, von denen Schloss Hegenscheidt aus dem 19. Jh. mit einer wunderschönen Parkanlage am bekanntesten ist.

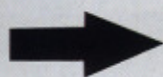
In Ornontowice befinden sich im Verlauf der Wege 4 Unterstände und 2 Stellplätze.

72,4 km

TRASA NIEBIESKA (OBWODOWA) – 72,4 km

Zwiedzanie gmin powiatu mikołowskiego warto rozpocząć od mikołowskiego śródmieścia.

Tutaj, w promieniu zaledwie kilkudziesięciu metrów od Rynku, napotkamy szereg obiektów i miejsc godnych zobaczenia.

Spośród zabytków na szczególną uwagę zasługują: Rynek z wychodzącymi uliczkami, w których zachował się średniowieczny układ dawnego miasta; secesyjne kamienice w śródmieściu, stary kościółek pod

wezwaniem Matki Boskiej Śnieżnej – zabytek o historii sięgającej co najmniej XIII wieku, (obecna bryła świątyni pochodzi z XVI wieku); dwa kościoły: katolicki pod wezw. św. Wojciecha (obecnie od roku 2008 będący Bazyliką Mniejszą), wybudowany w roku 1861 w miejscu posadowionego tu kiedyś kościoła św. Anny oraz ewangelicki pod wezw. św. Jana – również z roku 1861.

Na wyróżnienie zasługuje sławna drukarnia

BLUE (BYPASS) ROUTE – 72,4 km

It is a good idea to start the visiting of the gminas belonging to Mikołów powiat from the Mikołów downtown.

Here, within only a few dozen of meters from the Market Square we can find numerous sites and places which are worth visiting.

Among the monuments the following deserve a particular attention: the Market Square with outgoing streets, where the medieval system of old town has survived, Art

Nouveau tenement houses in the downtown, Snowy Mother of God's Church, which origins date back to the 13th century at least (the present body of the temple comes from the 16th century); and two churches: catholic Saint Adalbert's Church (since 2008 it has the status of Minor Basilica), constructed in 1861 at the place of previous Saint Anna's Church and evangelical Saint John's Church, also constructed in 1861.

BLAUER WEG (RUNDWEG) – 72,4 km

Es lohnt sich, den Besuch der Gemeinden des Landkreises Mikołów (deutsch: Nikolai) vom Ortszentrum der Kreisstadt ausgehend zu beginnen.

Hier stoßen wir im Umkreis von weniger als 100 Metern vom Marktplatz entfernt auf eine ganze Reihe von besichtigungswürdigen Objekten und Orten.

Von den Sehenswürdigkeiten und historischen Denkmälern verdienen besondere Beachtung: der Marktplatz mit den abgehenden Gassen, in denen die mittelal-

terliche Struktur der Stadt erhalten geblieben ist; Jugendstilhäuser im Stadtzentrum, das alte Kirchlein Maria Schnee – ein Baudenkmal mit einer mindestens in das 13. Jahrhundert zurückgehenden Geschichte (der heutige Baukörper des Gotteshauses stammt aus dem 16. Jh.); zwei Kirchen: die römisch-katholische St.-Adalbert-Kirche (seit 2008 Basilica Minor), erbaut 1861 an der Stelle der älteren Annenkirche und die evangelische Johanneskirche, die ebenfalls 1861 errichtet wurde.

M.08

 wybudowana przez Karola Miarkę – młodszego w roku 1896 oraz znajdująca się naprzeciw niej secesyjna willa Koetz (z 1870 roku) w której ma swą siedzibę warta zwiedzenie Miejska Placówka Muzealna z ustawionymi przed budynkiem kamieniami granicznymi dawnego Kreis Pless-u, znajdujący się przy drodze do Łazisk Średnich stary cmentarz żydowski na którym zachowało się ponad 170 macew – płyt nagrobnych (najstarsza pochodzi z marca 1722 roku) oraz duża liczba

kapliczek i krzyży przydrożnych z XVIII i XIX wieku.

Jednak Mikołów to nie tylko zabytki, lecz także współczesność. W bliskiej odległości od Rynku znajdują się m.in. nowoczesne obiekty o charakterze kulturalnym i sportowym: Miejska Biblioteka Publiczna z salą kina studyjnego, kryta pływalnia, hala sportowa oraz wielofunkcyjne boiska, w tym trzy „Orliki”.

Wielkim atutem mikołowskiego śródmieścia jest również położony zaledwie kilka

 Other attractive places include: a famous printing house, built by Karol Miarka Junior, in 1896 and Art Nouveau Koetz's villa (from 1870), located on the opposite side, where an interesting Municipal Museum Centre has its seat, with border stones of former Kreis Pless placed in front of the building, an old Jewish cemetery, located at the road to Łaziska Średnie, where over 170 matzevas (tombstones) have survived (the oldest one comes from March 1722) and numerous

chapels and roadside crosses from the 18th and 19th centuries.

However, Mikołów is not only the monuments but also modernity. Not far from the Market Square there are, among others, the modern sites of cultural and sports character: Municipal Public Library with studio cinema hall, indoor pool, sports hall and multipurpose playing fields, including three “Orliks”.

A big advantage of the Mikołów downtown is also a town park, so-called Planty (establi-

 Hervorzuheben ist auch die berühmte Druckerei, die etwas später im Jahre 1896 von dem polnischen Herausgeber Karol Miarka errichtet wurde und die gegenüber stehende Jugendstilvilla Koetz (von 1870), vor dem Grenzsteine des früheren Kreises Pless aufgestellt sind und in dem ein städtisches Museum seinen Sitz hat, der alte jüdische Friedhof mit mehr als 170 erhalten gebliebenen Grabplatten (die älteste stammt vom März 1722) am Weg nach Łaziska Średnie (Mittel Lazisk) und die große Zahl an Wegkapellen und Flurkreuzen aus

dem 18. und 19. Jahrhundert.

Mikołów hat aber nicht nur Denkmäler und historische Stätte, sondern ist eine ausgesprochen moderne Stadt. In geringer Entfernung vom Markt befinden sich u.a. moderne Kultur- und Sportobjekte: die öffentliche Stadtbibliothek mit einem kleinen Kinosaal, eine Schwimmhalle, eine Sporthalle und Mehrzweck-Sportplätze, darunter drei „Orliki” genannte Bolzplätze mit Umkleiden und Duschen.

Besonders bemerkenswert ist der nur wenige Schritte vom Markt entfernte

 dziesiąt metrów od Rynku park miejski, tzw. Planty (założone w początkach XIX wieku), o unikalnych walorach przyrodniczych i ponad 200-letniej historii.

Do tego dochodzi doskonale rozwinięta sieć placówek handlowo-usługowych, restauracji i barów oraz dobra baza noclegowa. W tym miejscu z pewnością trudno się nudzić.

Kierując się na południe, w stronę Wyr, opuszczamy Mikołów i wkraczamy do krainy pól, lasów i stawów. To jeden z najpiękniej-

szych fragmentów powiatu.

Same Wyrzy należą do najstarszych wsi na ziemi pszczyńskiej – pierwsza wzmianka o ich istnieniu pochodzi już z 1287 roku.

Jest to również teren, w którym odnajdziemy liczne pamiątki z czasów II wojny światowej, w tym bunkry Obszaru Warownego „Śląsk” oraz groby ofiar szczególnie intensywnych walk w pierwszych dniach Kampanii Wrześniowej.

W Wyrach napotkamy kilka łączników

 shed at the beginning of the 19th century), located only a few dozen meters from the Market Square, with unique natural value and over 200-year history.

Moreover, Mikołów has a perfectly developed network of commercial and service points, restaurants and bars and good lodging base. For sure it is difficult to be bored in this town.

Heading for south, towards Wyrzy, we leave Mikołów and we enter the land of fields, fore-

sts and ponds. It is one of the most beautiful parts of the powiat.

Wyrzy belongs to the oldest villages in the Pszczyzna area – its existence was referred to for the first time as early as in 1287.

In this area we can also find many remnants from the Second World War, including the bunkers of the “Silesia” Fortified Zone) and the graves of the victims of particularly intense fights which took place in the first days of the September campaign.

 Stadtpark, die sogenannten Planty (angelegt Anfang des 19. Jh.) mit einmaligem Naturschutzwert und einer über 200-jährigen Geschichte.

Dazu kommt ein ausgezeichnet ausgebautes Netz an Einzelhandelseinrichtungen, Gaststätten und Bars sowie eine gute Beherbergungsbasis. An diesem Ort ist nicht einfach, sich zu langweilen.

Wir wenden uns nun nach Süden in Richtung Wyrzy, verlassen Mikołów und betreten eine Landschaft von Feldern, Wäldern und Teichen, einen der schönsten

Teile des Landkreises.

Wyrzy selbst gehört zu den ältesten Dörfern im Plesser Land und wurde bereits 1287 erstmals urkundlich erwähnt.

In dieser Gegend finden wir auch zahlreiche Stätten der Erinnerung an den 2. Weltkrieg, darunter Bunker der oberschlesischen Verteidigungslinie „Śląsk” und Gräber der Opfer der besonders verblutenden Kämpfe in den ersten Tagen des Septemberfeldzuges 1939.

In Wyrzy gibt es mehrere Anschlüsse an Radwanderwege, die von Osten und We-

 do tras rowerowych wiodących na wschód i zachód: te pierwsze prowadzą do gostyńskich lasów, a dalej do Tychów (Paprocany) i Kobióra (Promnice). Te drugie natomiast umożliwiają nam dotarcie do Łazisk Górnych (przez Łaziska Średnie i Dolne).

Przy stawie Wici, największym zbiorniku wodnym na terenie Wyr, trasa obwodowa skręca na zachód. Przecina jeszcze niewielki, południowy fragment Łazisk Górnych (skąd prowadzą łączniki w kierunku poszczegól-

nych łaziskich dzielnic), po czym wkracza do należącej do zachodniej części Gostyni. Warto jednak nadłożyć nieco drogi, by zwiedzić również centrum wsi.

Na terenie Gostyni trasa obwodowa przecina się po raz pierwszy z trasą czerwoną, a następnie wkracza do orzeskiej dzielnicy Mościska. Zbiega się tutaj kilka łączników, umożliwiających dotarcie do poszczególnych dzielnic Orzesza, m.in. do Zgonia, Woszczyce, Gardawic i Królówki. Podobnie jak Mościska,

 In Wyr there are several links to the bicycle routes leading to the east and west: the first ones lead to the Gostyń forests, and further to Tychy (Paprocany) and Kobiór (Promnice). The latter ones allow us to arrive at Łaziska Górne (through Łaziska Średnie and Łaziska Dolne).

At the Wici pond, the biggest water reservoir on the area of Wyr, the bypass route turns to the west. It crosses a small, southern fragment of Łaziska Górne (from where the

links towards particular districts of Łaziska run). The it enters to part belonging to west side of Gostyń. However, it is worth taking a slight roundabout way and visit the centre of the village.

On the territory of Gostyń the bypass route intersects the red route for the first time, and then it enters Mościska, the district of Orzesze. Here, the several links, which allow us to get to individual districts of Orzesze, such as, among others, Zgoń, Woszczyce, Gardawice

 sten führen: die erstgenannten führen in die Wälder um Gostyń und weiter nach Tychy (Paprocany) und „Kobióra (Promnice). Die zweiten dagegen ermöglichen es uns, nach Łaziska Górne (über Łaziska Średnie und Dolne) zu gelangen.

Am Wicie-Teich, dem größten Wasserspeicher um Wyr, biegt der Rundweg nach Westen ab. Er durchschneidet noch einen kleinen Teil im Süden von Łaziska Górne (von wo Anschlusswege in die einzelnen Ortsteile von Łaziska führen), wonach er in das zum westlichen Teil gehörende

Dorf Gostyń führt. Es lohnt sich jedoch, etwas weiter zu fahren, um auch den Dorfkern zu besichtigen.

In der Nähe von Gostyń schneidet der Rundweg zum ersten Mal den roten Radwanderweg und führt anschließend nach Mościska, einen Ortsteil von Orzesze. Hier laufen mehrere Verbindungswege zusammen, über die man in die einzelnen Ortsteile von Orzesze, u.a. nach Zgoń, Woszczyce, Gardawice und Królówka gelangt. Ähnlich wie Mościska blicken diese Orte - früher eigenständige Dörfer - auf eine mehrere

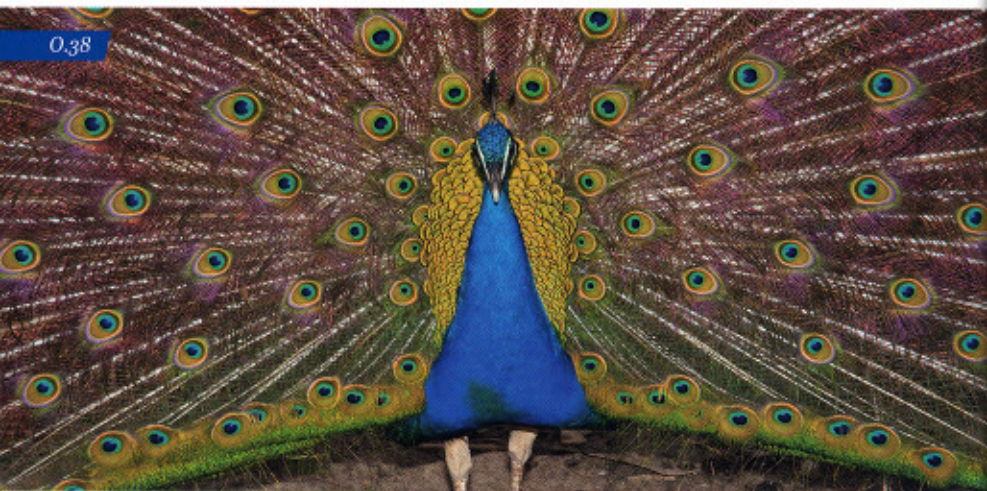
0.37

0.38

0.38

 miejscowości te – dawniej samodzielne wsie – mają kilkusetletnią tradycję.

Jadąc tym fragmentem trasy obwodowej, od Gostyni aż do Gardawic, napotykamy na przemian tereny leśne, łąki i pola uprawne oraz rozsiane pomiędzy nimi osady o niskiej zabudowie. Jest to niezwykle urokliwy, a przy tym typowy dla tych okolic krajobraz, w którym przyroda i skupiska ludzkie tworzą piękną, harmonijną mozaikę.

W okolicy przysiółka Koźle trasa niebieska

 and Królówki, get converged. Similarly to Mościska, these localities, which previously were independent villages, have a few hundred years of tradition.

Riding through this part of the bypass route, from Gostyń to Gardawice, we encounter alternately the forest areas, meadows and arable lands and the settlements with low-rise buildings, scattered among them. It is unusually charming landscape, typical to this region, where the nature and human clusters

zbiega się z zieloną, wiodąc wspólnie z nią do orzeskiej dzielnicy Gardawice. Tutaj jednak obie trasy ponownie się rozchodzą: zielona prowadzi na północ, podczas gdy trasa obwodowa skręca na zachód, w kierunku Zazdrości.

Nawiasem mówiąc, w Gardawicach zbiega się również kilka łączników, umożliwiających dotarcie do trasy żółtej i zielonej.

Od Zazdrości poczynając, wkraczamy na obszary o dużym stopniu zalesienia: przez

create a beautiful and harmonious mosaic.

In the vicinity of Koźle village the blue route converges with the green one, and they lead jointly to Gardawice, the district of Orzesze. Here, both routes diverge again: the green one leads to the north, while the bypass route turns to the west, towards Zazdrość.

It is worth mentioning that several links to the yellow and green routes converge also in Gardawice.

Beginning from Zazdrość we enter the hi-

 Jahrhunderte alte Tradition zurück.

In diesem Abschnitt des Rundweges von Gostyń bis hin nach Gardawice stoßen wir abwechselnd auf Waldgebiete, Wiesen und Ackerland und zwischen diesen verstreute Siedlungen mit gedrungener Bebauung. Dies ist eine ausnehmend reizvolle und für diese Gegend sehr typische Landschaft, in der die Natur und menschliche Siedlungen ein harmonisches Mosaik bilden.

In der Gegend des Weilers Koźle läuft der blaue Weg mit der grünen Route zusammen und setzt sich gemeinsam mit ihr zum

Ortsteil von Orzesze Gardawice fort. Hier gabeln sich beide Wege jedoch wieder: der grüne Weg führt nach Norden, während der Rundweg in Richtung Zazdrość nach Westen abbiegt.

Nebenbei gesagt laufen auch in Gardawice einige Verbindungswege zusammen, über die man zum gelben und zum grünen Radwanderweg gelangt.

Ab Zazdrość kommen wir in stark bewaldetes Gebiet: für mehr als zehn Kilometer verläuft der Rundweg durch die Ausläufer der ausgedehnten Plesser-Ratiborer Wälder.

 kilkanaście kolejnych kilometrów trasa obwodowa biegnie obrzeżami wielkich lasów pszczyńsko-raciborskich.

W tym miejscu można zresztą skorzystać z okazji i skierować się odcinkiem trasy żółtej na południe, w kierunku Woszczyc. Ta dzielnica Orzesza, o średniowiecznym rodowdzie i bogatej historii, otoczona jest z niemal wszystkich stron lasami, należącymi do Parku Krajobrazowego „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”.

 ghly-afforested areas: through a dozen or so subsequent kilometers the bypass route runs through the outer edges of large Pszczyńsko-Racibórz forests.

In this place we can take an opportunity and head to the south, by the section of yellow route, towards Woszczyc. It is a district of Orzesze, with medieval origin and rich history, and it is surrounded from almost all sides by the forests, which belong to the Landscape Park of the Cistercian Landscape

 Hier sollte man die Gelegenheit nutzen und einen Abstecher auf dem gelben Weg nach Süden, in Richtung Woszczyc, machen. Dieser Ortsteil von Orzesze, der bis ins Mittelalter zurückreicht und eine reiche Geschichte aufweist, ist von fast allen Seiten vollständig von Wäldern eingeschlossen, die Teil des Landschaftsschutzparks „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich/Zisterzienserarchitektur von Groß Rauden” sind.

Zurück in Zazdrość radeln wir wieder nach Norden. Der Rundweg verbindet

Powróciwszy do Zazdrości, kierujemy się ponownie na północ. Trasa obwodowa łączy się tu na chwilę z trasą żółtą, wiodąc nas do kolejnych orzeskich dzielnic: najpierw do Zawady, a następnie do Jaškowice.

Ta ostatnia miejscowość daje nam – za pomocą kilku łączników – szansę zwiedzenia fragmentu otaczających ją lasów. Z pewnością warto z tej szansy skorzystać.

Opuszczając Jaškowice, zbliżamy się do centrum Orzesza. Trasa obwodowa nie do-

Compositions of Rudy Wielkie.

Having returned to Zazdrość we head again to the north. Here, the bypass route joins temporarily with the yellow route, leading us to other districts of Orzesze: first to Zawada, and then to Jaškowice.

This last locality gives us an opportunity to visit – through several links – a part of forests which surround it. Undoubtedly it is worth to use this chance.

Leaving Jaškowice, we approach the cen-

sich hier für eine Weile mit dem gelben Weg und führt uns in weitere Ortsteile von Orzesze: zuerst nach Zawada und anschließend nach Jaškowice.

Der letzte Ort bietet – über mehrere Verbindungswege – die Möglichkeit eines Besuchs der umliegenden Wälder. Es lohnt sich ganz sicher, diese Chance zu nutzen.

Nachdem wir Jaškowice hinter uns gelassen haben, nähern wir uns dem Ortskern von Orzesze. Der Rundweg führt zwar nicht bis in das Ortszentrum selbst, es lohnt sich aber, für einen Augenblick

O.01

Or.16

 ciera wprawdzie do samego śródmieścia, warto jednak zboczyć na moment ze szlaku, by dotrzeć któryś z łączników do orzeskiego Rynku. W tej okolicy napotkamy szereg wartych obejrzenia obiektów, w tym XVI-wieczny kościół św. Wawrzyńca – najstarszy zabytek miasta.

Na trasę obwodową powracamy w okolicach Peclówki, położonej dokładnie na pograniczu Orzesza, Mikołowa i Ornontowic. Miejsce to można potraktować w naszej wędrówce

 tre of Orzesze. Even though the bypass route does not reach the downtown itself, it is advisable to stray from the route for a moment and arrive, using one of the links, to the Orzesze Market Square. In this area we encounter numerous interesting sites, including St. Lawrence's Church from the 16th century – the oldest monument of the town.

We return to the bypass route in the vicinity of Peclówka, which is located exactly on the borderland of Orzesze, Mikołów and Ornontowice.

 von der Route abzuweichen, um über eine der Verbindungswege zum Marktplatz zu fahren. Hier finden wir eine Reihe von Objekten, die eine Besichtigung wert sind, darunter die St. Laurentiuskirche aus dem 16. Jh., ältestes Baudenkmal der Stadt.

Auf den Rundweg kehren wir in der Nähe von Peclówka zurück, das genau an der Grenze zwischen Orzesze, Mikołów und Ornontowice liegt. Diesen Ort kann man als wahren „Verkehrsknoten“ bei unserer Tour durch den Landkreis bezeichnen, laufen hier doch die meisten der

po powiecie jako swoisty „węzeł komunikacyjny”, zbiega się tutaj bowiem większość tras rowerowych (wszystkie prócz żółtej) oraz kilka różnych łączników.

Stąd trasa obwodowa prowadzi nas dookoła Ornontowic, gdzie zbiega się z czerwoną. W Ornontowicach bogatą historię łączy się od lat z umiejętną eksploatacją bogactw naturalnych. Funkcjonuje tu m.in. Kopalnia Węgla Kamiennego „Budryk”, należąca do Jastrzębskiej Spółki Węglowej, zaś w centrum Ornontowice.

This place may be treated in our trip around the powiat as a peculiar „communication junction”, because the majority of bicycle routes (all with the exception of the yellow one) and several various links converge here.

From here the bypass route leads us around Ornontowice, where it converges with the red route. In Ornontowice a rich history is combined with skillful exploitation of natural resources. The „Budryk” coal mine, which belongs to Jastrzębska Spółka Węglowa, as

Radwanderwege (alle außer dem gelben Weg) sowie mehrere Verbindungswege zusammen.

Von hier führt uns der Rundweg um Ornontowice herum, wo er auf den roten Weg trifft. In Ornontowice ist die Geschichte des Ortes seit vielen Jahren mit dem Abbau von Bodenschätzen verbunden. Hier wird in der zum Bergbaukonzern Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. gehörenden Steinkohlezeche „Budryk” auch heute das „schwarze Gold“ gefördert, im Ortskern von Ornontowice finden wir zahlreiche

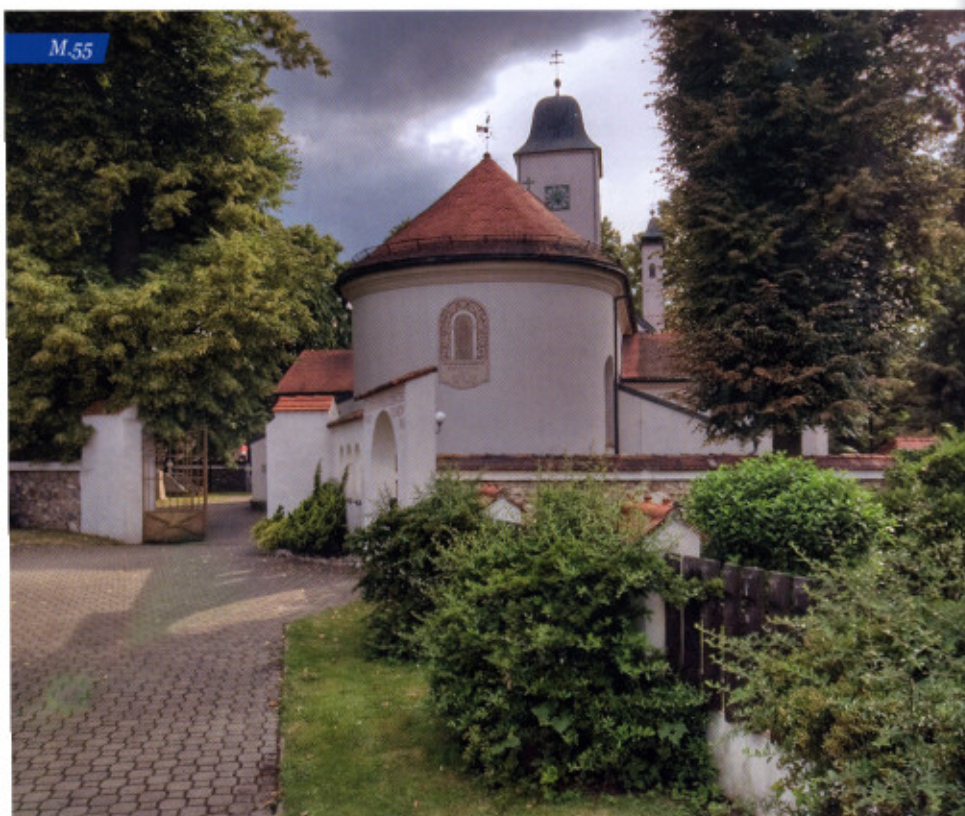

Or.01

M.55

Or.03

 towic odnajdziemy liczne zabytki przeszłości, z XIX-wiecznym pałacem Hegenscheidtów na czele. Wokół kompleksu pałacowego rozciąga się urokliwy park.

Opuszczając Ornontowice, powracamy do Mikołowa, a dokładniej mikołowskiego sołectwa Bujaków. To najmłodsze spośród sołectw, jeśli chodzi o włączenie do miasta (1995), lecz zarazem jedna z najstarszych pod względem zaświadczonej historii – pierwsze wzmianki o istnieniu Bujakowa pochodzą z XIII wieku.

 well as other industrial plants function here. In the centre of Ornontowice we can find a lot of monuments from the past, the most important of which is the Hegenscheidt's Palace from the 19th century. A charming park spreads out around the palace complex.

Leaving Ornontowice we return to Mikołów, specifically to Bujaków, a village belonging administratively to Mikołów. This village was incorporated to Mikołów as the last one (1995), but simultaneously it is one of

 Denkmäler der Vergangenheit, mit dem Schloss Hegenscheidt aus dem 19. Jh. an der Spitze. Um die Schlossanlage erstreckt sich ein wunderschöner Park.

Wir lassen Ornontowice hinter uns und kehren nach Mikołów zurück, genauer gesagt zum Schulzenamt Bujaków. Bujaków ist das zuletzt in die Stadt eingemeindete Schulzenamt (1995), gleichzeitig aber einer der ältesten Ortsteile, der bereits im 13. Jahrhundert zum ersten Mal urkundlich erwähnt wurde.

Der Rundweg führt uns durch den Ort-

Trasa obwodowa prowadzi przez samo centrum Bujakowa, którego najstarszym i najcenniejszym zabytkiem jest kościół św. Mikołaja, wzniesiony w 1500 roku na miejscu jeszcze dawniejszej, drewnianej świątyni. Od roku 2000 kościół ma status Sanktuarium Matki Bożej w Bujakowie, Patronki Środowiska Naturalnego.

W najbliższym sąsiedztwie kościoła znajduje się kilkanaście obiektów zabytkowych (m.in. plebania, stara szkoła i zabytkowa

the oldest in respect of certified history – first references to Bujaków come from the 13th century.

The bypass route leads through the centre of Bujaków. The oldest and most valuable monument of Bujaków is St. Nicolas' Church, erected in 1500, in the place of an even older, wooden temple. Since 2000 the church has a status of Sanctuary of the Mother of God in Bujaków, Patron of Natural Environment.

In the nearest vicinity of the church there

skern von Bujaków, dessen ältestes und wertvollstes Baudenkmal die Pfarrkirche St. Nikolaus ist, die 1500 an der Stelle eines noch älteren, hölzernen Gotteshauses errichtet wurde. Seit dem Jahr 2000 hat die Kirche den Status des Sanktuarium der Muttergottes von Bujaków, der Beschützerin der natürlichen Umwelt.

In unmittelbarer Nachbarschaft der Kirche befinden sich mehr als ein Dutzend historische Objekte (u.a. Pfarrhaus, alte Schule und Brunnen von historischem Wert) sowie mehrere jahrhundertealte

 studnia) oraz kilka starych, kilkusetletnich lip na przykościelnym ementarzu. Warto odwiedzić również słynny Parafialny Ogród Botaniczny położony zaledwie kilka kroków od świątyni.

Z Bujakowa trasa obwodowa prowadzi nas do kolejnego mikołowskiego sołectwa – Paniów. Droga pomiędzy Bujakowem a Paniowami, biegnąca głównie pośród pól, przybiera gdzie niegdzie postać zadrzewionej po obu stronach alei – jest to pozostałość po prastarym szlaku handlowym.

 are a dozen or so historic sites (including rectory, old school and historic well) and several a-few-hundred-year-old lindens in the churchyard. The famous Parish Botanic Garden, which is located merely several steps from the temple, is also worth visiting.

From Bujaków the bypass route leads us to another village belonging to Mikołów - Paniowy. The way between Bujaków and Paniowy, leading mainly among the fields, assumes here and there the form of lane, wooded on both sides – it is

 Linden auf dem Kirchfriedhof. Es lohnt sich, auch den berühmten, nur wenige Schritte von der Kirche entfernten Botanischen Pfarrgarten zu besichtigen.

Von Bujaków führt der Weg zu einem weiteren Schulzenamt der Stadt Mikołów – Paniowy. Die Strecke zwischen Bujaków und Paniowy verläuft vorwiegend zwischen Feldern und nimmt an einigen Stellen die Form einer auf beiden Seiten mit Bäumen bepflanzten Allee an – sie ist das Überbleibsel einer uralten Handelsstraße.

Direkt an ihrem Anfang, am Ortsausgang

Na samym jej początku, przy wyjeździe z Bujakowa, warto zwrócić uwagę na starą „Kapliczkę Szwedzką”, datowaną na początek XVII wieku, która stoi – wedle podań – na mogile „żołnierzy szwedzkich”. To w tej kapliczce znajdowała się pierwotnie znacznie starsza (datowana na XIV w.) figurka Matki Boskiej Bujakowskiej, przeniesiona później do bujakowskiego kościoła.

Paniowy to również miejscowość o średnio-wiecznej metryce i bogatej, często dramatycznej historii. Z Bujakowem łączy ją nie tyl-

a remnant of an ancient trade route.

At the very beginning of this way, at the exit from Bujaków it is worth to pay attention to the old "Swedish Chapel", dating back to the beginning of the 17th century, which stands, according to the legend, on the grave of "Swedish soldiers". Originally in this chapel the much older figure of the Bujaków Mother of God (dating back to the 14th century) was placed, which was subsequently moved to the church in Bujaków.

Paniowy is also a locality with medieval tra-

von Bujaków, sollte man die Aufmerksamkeit auf die alte „Schwedenskapelle“ lenken, die auf den Beginn des 17. Jahrhunderts datiert wird, und die - nach der Überlieferung - auf der Grabstätte „schwedischer Soldaten“ steht. In dieser Kapelle befand sich ursprünglich die wesentlich ältere (auf das 14. Jh. datierte) Figur der Muttergottes von Bujaków, die später in eine Kirche in Bujaków versetzt wurde.

Paniowy ist ebenfalls eine Ortschaft, deren oft dramatische Geschichte bis in das Mittelalter zurückreicht. Mit Bujaków verbindet das Dorf nicht nur die räumliche

 ko bliskie sąsiedztwo, lecz również wspólna przeszłość: przez kilkaset lat wieś należała do wspólnej, bujakowsko-paniowskiej parafii (z siedzibą w Bujakowie); Bujaków i Paniowy są też jedynymi częściami obecnego Mikołowa, które nie należały do ziemi pszczyńskiej, stanowiąc od wieków część ziemi bytomskiej.

Najcenniejszym zabytkiem na terenie Paniów jest XVIII-wieczny drewniany kościółek świętych Apostołów Piotra i Pawła, wzniesiony w miejscu starszej, również drewnianej świąty-

ni. Nieopodal, przy drodze do Bujakowa, mieści się Dwór, czyli dawny kompleks dominialny, na który składa się XIX-wieczny pałac, otaczający go park oraz folwark.

Z Paniów udajemy się w dalszą trasę, która wiedzie do kolejnego z mikołowskich sołectw – do Śmiłowic. Po drodze warto skorzystać z łącznika, który wiedzie na Rusinów – pięknie położony pośród pól przysiółek na pograniczu Paniów i Śmiłowic, a dalej do Mokrego.

Zresztą całe Śmiłowice to przede wszystkim

 dition and rich and often dramatic history. It is not only a close vicinity, but also a common past, that join Paniowy and Bujaków: for several hundred years the villages belonged to the joint, Bujaków-Paniowy parish (which was seated in Bujaków). Bujaków and Paniowy are the only parts of the present Mikołów which did not belong to the Pszczyzna Land, but have been, through the centuries, the part of the Bytom Land.

The most valuable monument on the territory of Paniowy is a wooden church of St. Apostles Peter

and Paul from the 18th century, erected at the place of older, also wooden temple. Nearby, at the road to Bujaków, there is the Mansion ("Dwór"), i.e. old dominion complex, consisting of a palace from the 19th century, surrounding park and grange.

From Paniowy we continue our trip to Śmiłowice – another village belonging to Mikołów. On the way there it is advisable to go by the link, which leads to Rusinów – a village situated beautifully among the fields, on the border of Paniowy and Śmiłowice, and then to Mokre.

 Nähe, sondern auch eine gemeinsame Vergangenheit: für mehrere Jahrhunderte gehörte das Dorf zum vereinten Pfarrbezirk Bujaków-Paniowy (mit Sitz in Bujaków); Bujaków und Paniowy sind auch die einzigen Teile des heutigen Mikołów, die nicht Teil des Fürstentum Pleß waren, sondern über Jahrhunderte zum Beuthener Land gehörten.

Wertvollstes Baudenkmal in Paniowy ist die Holzschrotkirche St. Peter und Paul aus dem 18. Jh., die an der Stelle eines älteren, ebenfalls aus Holz erbauten Gotteshauses errichtet wurde. Unweit von dieser, am Weg nach Bujaków,

befindet sich ein ehemaliges Dominium-Gut, das aus einem Schloss aus dem 19. Jh., einem Gutsпарк und den Vorwerksgebäuden besteht.

Von Paniowy begeben wir uns auf den Weiterweg, der uns zu dem nächsten der Schulzenämter von Mikołów - Śmiłowice - führt. Unterwegs lohnt es sich, den nach Rusinów führenden Verbindungsweg zu benutzen, das zwischen den Feldern der Flecken an der Grenze von Paniowy und Śmiłowice liegt, und weiter nach Mokre zu radeln.

Śmiłowice besteht vor allem aus ausgedehnt

M.47

 rozległe pola, których znaczna część należy obecnie do Śląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego. Instytucja ta powstała w miejscu dawnego folwarku książęcego, należącego pierwotnie do Książąt Pszczyńskich.

Jednak pogranicze Śmíłowice i Mokre obfituje również w zabytki bardziej współczesne, jak chociażby kilka dobrze zachowanych fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk”.

Z centrum Śmíłowice wyjeżdżamy starą aleją drzew, wiodącą w dół, ku granicy z Rudą Śląską.

 The entire Śmíłowice is mainly the broad fields and at present a significant part of these fields belongs to the Silesian Center of Agricultural Counseling. This institution was established in the place of old duke's grange, which was originally owned by the Dukes of Pszczyzna.

However, the borderland of Śmíłowice and Mokre abounds also in more modern monuments, as for example several well-preserved fortifications of the “Silesia” Fortified Zone.

We exit through an old lane of trees, lead-

 ten Feldern, deren Großteil heute zum Schlesischen Zentrum für Landwirtschaftsberatung gehört, das quasi die Nachfolgeeinrichtung des ehemaligen herzoglichen Gutes ist, das ursprünglich im Besitz der Fürsten von Pless war.

Doch ist das Grenzgebiet zwischen Śmíłowice und Mokre auch reich an neuzeitlicheren Denkmälern, wie beispielsweise einigen gut erhaltenen Befestigungswerken der oberschlesischen Verteidigungslinie „Śląsk”.

Vom Ortskern aus verlassen wir das Dorf Śmíłowice über eine alten Baumallee, die

Ta piękna aleja łączyła niegdyś dwa śmíłowickie folwarki książęce: główny (w centrum wsi) z nieco mniejszym, położonym na uboczu folwarkiem Reta (przysiółek Reta Śmíłowicka). Pożdążając wzdłuż trasy obwodowej opuszczamy na moment granice Mikołowa, by już po chwili do niego powrócić. Teren poza granicami Mikołowa, przez który przejeżdżamy, stanowił niegdyś część wsi Stara Kuźnia (obecnie dzielnica Rudy Śląskiej), która aż do początku XX wieku należała do parafii mikołowskiej.

ing downwards, in direction of Ruda Śląska. In bygone days this beautiful lane connected two Śmíłowice duke's granges: main one (in the centre of the village) with a smaller Reta grange (Reta Śmíłowicka village), located out-of-the-way. Riding along the bypass route we temporarily leave the territory of Mikołów and return to it after a moment. The area outside of Mikołów, through which we go, was a part of Stara Kuźnia village (at present it is the district of Ruda Śląska), which until the beginning of the 20th century belonged to the Mikołów Parish.

hinunter in Richtung Grenze zu Ruda Śląska führt. Diese wunderschöne Allee verband einst die zwei herzoglichen Güter von Śmíłowice: das Hauptgut (in der Dorfmitte) mit dem etwas kleineren, am Ortsrand gelegenen Gut Reta (Weiler Reta Śmíłowicka). Dem Rundweg folgend, verlassen wir für einen Moment die Stadtgrenze von Mikołów, um bereits nach kurzer Zeit zu ihr zurückzukehren. Das Gebiet außerhalb der Stadtgrenze von Mikołów, durch das wir durchfahren, war einst Teil des Dorfes Stara Kuźnia (heute Ortsteil von Ruda Śląska), das bis zum Anfang des 20. Jahrhunderts zum Pfarrbezirk

 Natychmiast po powrocie w granice miasta docieramy do niemal całkowicie zalesionego terenu w widłach i rozgałęzieniach potoków Reta i Jamna. Jest to obszar o wyjątkowych walorach przyrodniczych, wchodzący w skład Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Dolina Jamny”. Poprzez las oraz jego obrzeżami trasa wiedzie ku Jamnie, której koryto stanowi na tym odcinku naturalną granicę pomiędzy sołectwem Śmiłowice (powstałym pomiędzy końcem XIV wieku a początkiem XVI wieku) i dzielnicą Kamionka

o której pierwsza wzmianka jest znana z roku 1760.

W tym rejonie trasa niebieska zbiega się z żółtą.

Poprzez centrum Kamionki docieramy do górującego nad okolicą i porośniętego lasem wzgórza o tej samej nazwie. U jego podnóża znajduje się dawne wyrobisko kamieniołomu, tzw. Skalka, jedno z ulubionych miejsc spacerowych mikołowian.

Stąd trasa prowadzi nas polami i drózkami mikołowskiego Gniotka aż do samego centrum miasta.

 Upon returning to Mikołów we reach almost completely afforested area in the fork and branches of Reta and Jamna streams. It is an area with exceptional natural values, forming a part of “Jamna Valley” Nature and Landscape Complex. Through the forest and its outer edges the route leads towards Jamna, the bed of which forms, on this section, a natural border between Śmiłowice village (founded at the turn of the 14th and 15th centuries) and Kamionka district, which was first mentioned in 1760.

In this area the blue route merges with the yellow one.

Through the centre of Kamionka we arrive to the hill of the same name, towering over the vicinity and overgrown by forest. At the foot of the hill there is an old pit of a quarry, so-called Skalka, one of the favourite strolling places of the Mikołów’s residents.

From here the route lead us through the fields and paths of Gniotek (district of Mikołów) to the centre of the town.

 Mikołów gehörte.

Unmittelbar nachdem wir uns wieder innerhalb der Stadtgrenzen befinden, erreichen wir ein fast vollständig bewaldetes Gebiet mit den Gabelungen und Verzweigungen der Bäche Reta und Jamna. Dieses außergewöhnlich reizvolle Gebiet ist Teil des Natur- und Landschaftsparks „Dolina Jamny/Tal der Jamna”. Durch den Wald und seine Ränder führt der Weg zur Jamna, deren Bett in diesem Abschnitt die natürliche Grenze zwischen dem Schulzenamt Śmiłowice (das zwischen dem Ende des 14. Jahrhunderts und dem Anfang des 16. Jahrhunderts entstand)

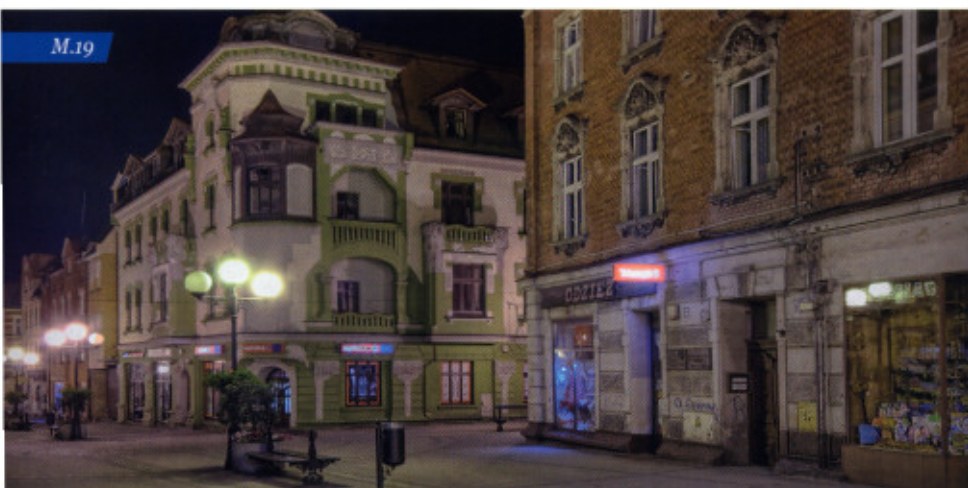
und dem Ortsteil Kamionka bildet, der erstmals im Jahre 1760 urkundlich erwähnt wurde.

In dieser Gegend laufen der blaue und der gelbe Radwanderweg zusammen.

Wir fahren durch den Ortskern von Kamionka und erreich die über der Umgebung thronende und waldbedeckte Anhöhe mit demselben Namen. An ihrem Fuß befindet sich ein alter Steinbruch, der sog. Skalka, einer der beliebtesten Orte für Spaziergänge der Einwohner.

Von hier führt uns der Weg durch Felder und über Pfade durch den Ortsteil Gniotka bis in die Stadtmitte von Mikołów.

M.19

29,6 km

0.62

0.45

0.46

0.09

TRASA ZIELONA – 29,6km

Odcinek trasy przebiega przez powiat mikołowski zasadniczo na linii północ-południe, z kilkoma niewielkimi odstępstwami.

Na północy trasa dociera do granic Mikołowa od strony Rudy Śląskiej i biegnie wzdłuż drogi 925. Na Wygodzie, na granicy mikołowskich sołectw Paniowy i Borowa Wieś, łączy się ona z trasą niebieską, by wraz z nią bieć dalej drogą 925, aż do centrum Bujakowa.

O atrakcjach na terenie Paniów i Bujakowa

wspomniano już przy okazji omawiania trasy obwodowej (niebieskiej).

W Bujakowie oba szlaki się rozchodzą. Trasa zielona biegnie wprost na południe, wzdłuż ul. Szkolnej, przecinając tzw. Las Bujakowski. Las ten stanowi pozostałość po pradawnej, rozległej puszczy „Silva de Boykaw”, wzmiankowanej już w dokumencie książęcym z 1268 roku. Tuż za torami, przy jednej ze śródleśnych ścieżek, stoi kamienny obelisk z niemiecką inskrypcją – to pamiątka po zbrodni,

GREEN ROUTE – 29.6km

A part of the route runs through the Mikołów powiat, basically on the north-south line, with several small deviations.

In the north the route reaches the borders of Mikołów, from the side of Ruda Śląska and it runs along the road 925. In Wygoda, on the border of Paniowy and Borowa Wieś villages (belonging to Mikołów), it merges with the blue route, and then both routes run by the road 925, to the centre of Bujaków.

The attractions located on the territory of Paniowy

and Bujaków have been already mentioned in the section describing the bypass route (blue route).

In Bujaków both routes diverge. The green one runs straight to the south, along the Szkolna Street, intersecting so-called Bujaków Forest. This forest is a remnant of old, extensive primeval forest "Silva de Boykaw", which was mentioned as early as in a duke's document from 1268. Right behind the tracks, by one of the forest paths, there is a stone obelisk with German inscription – it is a symbol of

GRÜNER WEG – 29,6km

Ein Teil dieses Weges verläuft, mit einigen kleineren Abweichungen, prinzipiell in gerader Nord-Süd-Linie durch den Landkreis Mikołów.

Im Norden stößt der Weg von Richtung Ruda Śląska auf die Stadtgrenze von Mikołów und verläuft dann entlang der Straße 925. In Wygoda, an der Grenze zwischen den Schulzenämtern Paniowy und Borowa Wieś, verbindet sich der grüne Weg mit dem blauen Radwanderweg und verläuft zusammen mit diesem weiter auf der Straße 925 bis in den Ortskern von Bujaków.

Die Sehenswürdigkeiten von Paniowy und

Bujaków wurden bereits in der Beschreibung des Rundweges (blau) genannt.

In Bujaków trennen sich beide Wege. Der grüne Weg führt gerade nach Süden, entlang der ul. Szkolna und durchschneidet den sog. 'Wald von Bujaków'. Dieser Wald ist der Überrest der uralten, ausgedehnten Waldheide „Silva de Boykaw“, die bereits in einem herzoglichen Dokument von 1268 Erwähnung fand. Unmittelbar hinter den Gleisen steht an einem der Pfade mitten im Wald ein steinerner Obelisk mit deutscher Inschrift, der an ein Verbrechen an dieser

0.35

0.38

0.43

0.36

 którą popelniono w tym miejscu przed 140 laty.

Śródleśną dróżką docieramy do Orzesza i górującego nad tą okolicą wzniesienia. Jest to Góra Świętego Wawrzyńca – jedno z najwyższych wzgórz na terenie powiatu.

Stąd zmierzamy w kierunku centrum miasta, na pobliską Górkę św. Wawrzyńca (często myloną ze swą znacznie wyższą imienniczką), na szczycie której umiejscowiony jest najstarszy zabytek Orzesza – kościół św. Wawrzyńca z końca XVI wieku.

Następnie trasa wiedzie przez Zawieść do

 a crime, which was committed here 140 years ago.

By the forest path we arrive at Orzesze and a hill which towers above this area. It is the Mount of St. Lawrence – one of the highest hills in the powiat.

From here we are heading to the centre of the town, onto the neighbouring Small Mount of St. Lawrence (often confused with its much higher namesake), on the top of which the oldest monument of Orzesze – St. Lawrence's Church, from the end of the 16th century, is located.

Then the route runs, through Zawieść, to Garda-

wice, gdzie ponownie łączy się z trasą niebieską. Na wysokości orzeskiego Koźła szlaki definitywnie się rozchodzą, zaś trasa zielona biegnie przez Królówkę do Woszczyce.

Tutaj, w otaczających Woszczyce lasach, należących do Parku Krajobrazowego „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”, minąwszy urokliwy śródleśny staw Baraniok, trasa opuszcza powiat mikołowski.

Warto zauważyć, że od Bujakowa poczynając, trasa zielona przebiega głównie przez tereny leśne.

wice, where it converges again with the blue route. When passing by Koźle (district of Orzesze) the routes diverge definitely and the green route runs, through Królówka, to Woszczyce.

Here, in the forests surrounding Woszczyce, which belong to the Landscape Park of the Cistercian Landscape Compositions of Rudy Wielkie, having passed Baraniok, a charming mid-forest pond, the route leaves the Mikołów powiat.

It should be mentioned that starting from Bujaków the green route runs mainly through the forest areas.

 Stelle vor 140 Jahren erinnert.

Über einen Waldpfad gelangen wir nach Orzesze und auf die über-dem Ort thronende Erhebung. Es handelt sich um den Lorenzberg, eine der höchsten Erhebungen im gesamten Landkreis.

Von hier wenden wir uns in Richtung Ortsmitte auf den nahen Lorenzhügel (der oft mit seinem deutlich höheren Namensvetter verwechselt wird), auf dessen Gipfel das älteste Baudenkmal von Orzesze, die Lorenzkirche vom Ende des 16. Jahrhunderts, zu finden ist.

Anschließend führt uns der Weg über Zawieść nach Gardawice, wo er sich erneut mit dem blauen Ra-

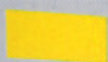
dwanderweg verbindet. In Höhe des Ortsteils Koźle trennen sich die Wege endgültig, der grüne Weg führt von hier über Królówka nach Woszczyce.

Die Wälder, die den Ort Woszczyce einschließen, sind Teil des Landschaftsschutzparks „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich/Zisterzienserarchitektur von Groß Rauden“. Nachdem wir den mitten im Wald gelegenen Baraniok-Teich hinter uns gelassen haben, verlässt der Weg den Landkreis Mikołów.

Es ist daran zu erinnern, dass der grüne Weg von Bujaków aus hauptsächlich durch bewaldetes Gebiet verläuft.

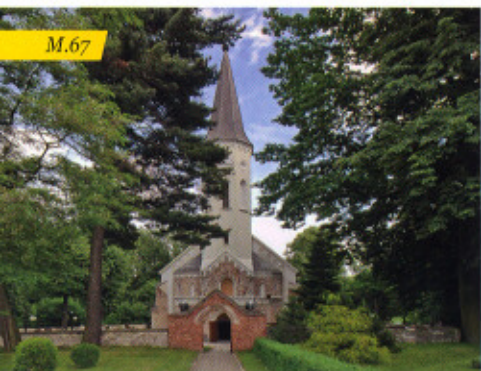
29,9 km

M.67

M.67

M.67

M.74

M.75

TRASA ŻÓŁTA – 29,9km

Trasa żółta wkracza na terytorium powiatu mikołowskiego od strony Katowic i aż do mokińskiej Starej Huty biegnie ona równolegle do trasy brązowej.

Na pograniczu Kamionki i Rety Śmiłowickiej trasa wiedzie przez zalesioną Dolinę Jamny – obszar o wyjątkowych walorach przyrodniczych, wchodzący w skład Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Dolina Jamny”.

Następnie mijamy teren dawnego folwar-

ku książęcego Reta (wspomnianego już przy okazji omawiania trasy niebieskiej) i piękną zadrzewioną aleją, wiodącą obrzeżem lasu, docieramy do dawnego folwarku książęcego Śmiłowice, położonego niemal w samym centrum wsi.

Stąd podążamy w kierunku Mokrego, a trasa wiedzie nas wzdłuż potoku Promna. Dzięki niebanalnemu ukształtowaniu tego terenu oraz bogactwu przyrody okolica ta stanowi jedno

YELLOW ROUTE – 29,9km

The yellow route enters the territory of Mikołów powiat from the side of Katowice and it runs parallel to the brown route as far as Stara Huta (which belongs to Mokre).

On the border of Kamionka and Reta Śmiłowicka the route runs through the afforested Jamna Valley – an area with exceptional natural values, which is a part of “Jamna Valley” Nature and Landscape Complex.

Then we pass the territory of Reta, the for-

mer duke's grange (which was already mentioned in the section regarding the blue route) and by a wooded and beautiful lane, running through the forest's outer edges, we reach Śmiłowice, the former duke's grange, located almost in the very centre of the village.

From here we go towards Mokre, and the route runs along the Promna stream. Due to original land form and the richness of nature this area is one of the most beautiful places in Mikołów.

GELBER WEG – 29,9km

Der gelbe Weg führt von Richtung Katowice aus in den Landkreis Mikołów und verläuft bis zum Weiler Stara Huta in Mokre parallel zum braunen Radwanderweg.

An der Grenze zwischen Kamionka und Reta Śmiłowicka führt der Weg durch das bewaldete Tal der Jamna – ein Gebiet mit außergewöhnlich schöner Natur, das Teil des Natur- und Landschaftsparks „Dolina Jamny/Tal der Jamna” ist.

Anschließend passieren wir das ehe-

malige herzogliche Gut Reta (das in der Beschreibung des blauen Weges genannt wurde) und eine Allee mit wunderschönem Baumbestand, die am Waldrand entlang verläuft und gelangen zu dem ehemaligen herzoglichen Gut Śmiłowice, das fast unmittelbar in der Dorfmitte liegt.

Von hier aus machen wir uns auf den Weg in Richtung Mokre, wobei der Weg uns entlang des Baches Promna führt. Mit ihrem ungewöhnlichen Geländere relief und der überbordenden Natur ist diese Gegend

L.01

 z najpiękniejszych miejsc w Mikołowie. W centrum Mokrego warto zwiedzić zabytkowy kościół św. Wawrzyńca oraz bogaty w starodrzew park – pozostałość po wzniesionym w 1739 roku, dawnym kompleksie dworskim (sam dwór spłonął w 1945 roku) oraz pozostałości dawnego folwarku. Warto również zajrzeć na teren tworzącego się obecnie Śląskiego Ogrodu Botanicznego, gdzie – poza unikalną florą i fauną – odnaleźć można m.in. zabytkowe piece i wyrobiska wapienne,

 In the centre of Mokre it is worthy to visit a historic St. Lawrence's Church and a park, abounding in old trees, which is a remnant after old mansion complex, erected in 1739 (the mansion burnt in 1945) and the remnant of an old grange. It is also a good idea to visit the Silesian Botanic Garden, which is being created currently, where we can see not only a unique flora and fauna, but also historic lime kilns and pits, which are remnants after several hundred years of exploitation of this raw

 einer der schönsten Teile des Landkreises.

Im Ortskern von Mokre lohnt es sich, die Lorenzkirche und den an uralten Bäumen reichen Park, den Rest des 1739 errichteten Gutskomplexes (das Herrenhaus fiel 1945 den Flammen zum Opfer) und die Reste des ehemaligen Gutes zu besichtigen. Auch sollten wir dem heutigen Schlesi-schen Botanischen Garten einen Besuch abstatten, wo man außer einer einzigartigen Flora und Fauna u.a. historische Öfen und Kalkgruben finden kann, die an die

stehende Denkmäler sind. Sie stehen für die Erinnerung an die Jahrhunderte lang betriebene Kalkbrennerei in Mokre. Die ältesten der Kalköfen und Kalksteinbrüche müssen bereits im 16. Jh. angelegt worden sein, da die im Jahre 1598 errichtete Kirche in Mokre unter Verwendung von lokalem Kalk- und Sandstein erbaut wurde (wie auch 1580 die „alte Kirche“ Maria Schnee in Mikołów). Die ältesten, bis heute erhalten gebliebenen Kalköfen (niedrige Öfen) stammen vom Anfang des 18. Jahrhunderts. Auf dem Gebiet der Siedlung sind (mit sog. Hochöfen) insgesamt etwa 11-15

material on the territory of Mokre. The oldest preserved lime kilns and limestone quarries had to be founded already in the 16th century, because the church in Mokre, erected in 1598, was made presumably of local limestone and sandstone (similarly to "old church" in Mikołów, erected in 1580 – the Snowy Mother of God Church). The oldest preserved kilns (low kilns) come from the beginning of the 18th century. About 11 – 15 lime kilns, constructed after 1860, have been preserved in total (inc-

Jahrhunderte alte Tradition des Kalkbaus in Mokre erinnern. Die ältesten der Kalköfen und Kalksteinbrüche müssen bereits im 16. Jh. angelegt worden sein, da die im Jahre 1598 errichtete Kirche in Mokre unter Verwendung von lokalem Kalk- und Sandstein erbaut wurde (wie auch 1580 die „alte Kirche“ Maria Schnee in Mikołów). Die ältesten, bis heute erhalten gebliebenen Kalköfen (niedrige Öfen) stammen vom Anfang des 18. Jahrhunderts. Auf dem Gebiet der Siedlung sind (mit sog. Hochöfen) insgesamt etwa 11-15

 chowało się łącznie (z piecami tzw. wysokimi) około 11 – 15 pieców wapiennych powstałych po 1860 roku – obecnie są one domem dla kilku gatunków nietoperzy oraz różnych płazów.

Z centrum Mokrego trasa wiedzie do niewielkiego, otoczonego z wszystkich stron lasami przysiółka Stara Huta. Nazwa osady nawiązuje do dawnej huty dominialnej, w której właściciele Mokrego wytapiali żelazo z wydobywanej w tym terenie rudy.

Tutaj trasy żółta i brązowa rozchodzą się.

 luding so-called high kilns) on the settlement's territory – at present they are a housing for several species of bats and various amphibians.

From the centre of Mokre the route runs to Stara Huta, a small village, surrounded by forests from all sides. The name of this village refers to old dominion steelworks, where the owners of Mokre melted iron from ore exploited in this area.

Here the yellow and brown routes diverge. The yellow route runs through the Osiedle

Ta pierwsza wiedzie przez Osiedle Leśne, zwane popularnie „Ameryką”, gdzie łączy się z trasą czerwoną. Teren ten, należący pierwotnie do Mokrego i przyłączony do Łazisk dopiero w roku 1973, nosił niegdyś nazwę „Hucisko” i swego czasu mieścił się tutaj jeden z mokierskich folwarków.

Z Ameryki docieramy do centrum Łazisk Górnych, gdzie zwiedzić możemy m.in. jedyne w kraju Muzeum Energetyki, zlokalizowane na terenie Elektrowni „Łaziska”.

Leśne, called popularly “Ameryka”, where it merges with the red route. This area, which belonged originally to Mokre and was incorporated to Łaziska only in 1973, was originally called “Hucisko” and, at some point, one of the Mokre's granges was situated here.

From Ameryka we arrive at the centre of Łaziska Górne, where we can find, among others, the only Museum of Power Industry, which is located on the area of “Łaziska” Power Plant. In the nearest vicinity of the plant

 Kalköfen erhalten, die aus der Zeit nach 1860 stammen. Diese sind heute das Zuhause für einige Arten von Fledermäusen und verschiedene Kriechtiere.

Von Mokre aus führt der Weg zu dem kleinen, von allen Seiten durch Wald eingeschlossenen Weiler Stara Huta. Der Name der Siedlung bezieht sich auf die ehemalige herrschaftliche Hütte, in der die Besitzer des Ortes Mokre Eisen schmolzen, das aus dem in dieser Gegend abgebauten Erz gewonnen wurde.

Hier gehen der gelbe und der braune Weg

auseinander. Der erstgenannte führt zu der im Volksmund „Ameryka” genannten Siedlung Leśne, wo er sich mit dem roten Weg verbindet. Dieses Gebiet, das ursprünglich zu Mokre gehörte, und erst 1973 nach Łaziska eingemeindet wurde, trug früher den Namen „Hucisko” und war in früherer Zeit eines der Güter von Mokre.

Von Ameryka aus gelangen wir in das Zentrum von Łaziska Górne, wo wir u.a. das einzige Energiemuseum des Landes besichtigen können, das in dem früheren Elektrizitätswerk „Łaziska” eingerrichtet

L14

 W najbliższym sąsiedztwie zakładu odnajdziemy również szereg zabytkowych obiektów i pomników przyrody.

W tym miejscu można również skorzystać z sieci łączników, które doprowadzą nas do Gostyni oraz Łazisk Średnich i Dolnych, a dalej – do Wyr.

W łaziskim przysiółku Kąty trasy żółta i czerwona rozchodzą się. Podążając trasą żółtą, opuszczamy wkrótce terytorium Łazisk i wkraczamy na rozległe tereny leśne Orzesza.

 we can also find a lot of historic sites and nature monuments.

Here we can also use the network of links, which lead to Gostyń, Łaziska Średnie and Dolne, and further to Wyr.

In Kąty, a village belonging to Łaziska, the yellow and red routes diverge. Following the yellow route we soon leave the territory of Łaziska and enter the extensive forest areas of Orzesze.

Following the mid-forest paths we pass,

 wurde. In unmittelbarer Nachbarschaft des Betriebes finden wir eine Reihe von Objekten von historischem Wert und zahlreiche Naturdenkmäler.

An dieser Stelle kann man auch von Verbindungswegen Gebrauch machen, die uns nach Gostyń, Łaziska Średnie und Dolne und weiter nach Wyr führen.

Im Weiler Kąty trennen sich der gelbe und der rote Weg. Wenn wir dem gelben Weg folgen, verlassen wir kurz darauf das Gebiet von Łaziska und kommen in die ausgedehnten Waldgebiete um Orzesze.

Podążając śródleśnymi ścieżkami mijamy po kolei orzeskie dzielnice: Zawieść, Zawadę, Zazdrość i Woszczyce. Wszystkie te miejscowości omówione zostały w opisie trasy niebieskiej.

W okolicy Woszczyce trasa żółta opuszcza granice powiatu, wkracając w gęstą otulinę leśną, otaczającą miasto Żory.

Warto jednak zauważyć, że już od granicy łazisko-orzeskiej trasa żółta przebiega głównie przez tereny leśne.

in turn, the following districts of Orzesze: Zawieść, Zawada, Zazdrość and Woszczyce. All these localities are described in the section referring to the blue route.

In the vicinity of Woszczyce the yellow route leaves the borders of the district, entering a dense forest buffer zone, which surrounds the town of Żory.

It should be mentioned that from the border between Łaziska and Orzesze the yellow route runs mainly by forest areas.

Bei unserer Fahrt über die durch Wald führenden Pfade passieren wir nacheinander die Ortsteile Zawieść, Zawada, Zazdrość und Woszczyce. Alle diese Orte wurden in der Beschreibung des blauen Weges bereits beschrieben.

Bei Woszczyce verlässt der gelbe Weg den Landkreis und tritt in den dichten Wald um die Stadt Żory ein.

Es ist daran zu denken, dass der gelbe Weg bereits von der Grenze zwischen den Gemeinden Łaziska und Orzesze hauptsächlich durch waldiges Gebiet führt.

22,2 km

0.13

0.10

0.17

0.17

TRASA BRĄZOWA - 22,2 km

Na odcinku od granicy katowicko-mikołowskiej aż do mokińskiego przysiółka Stara Huta trasa brązowa wiedzie tym samym szlakiem, co opisana wcześniej trasa żółta.

W Starej Hucie skręca ona w stronę lazickiej kolonii Brada i – połączywszy się z trasą czerwoną – prowadzi poprzez Las Mokiński oraz Las Bujakowski aż do tzw. Peclówki. Miejsce to, położone dokładnie na granicy Mikołowa, Orzesza i Ornontowic, stanowi

swoisty „węzeł komunikacyjny”, zbiega się tu bowiem większość tras rowerowych po powiecie (wszystkie prócz żółtej) oraz kilka różnych łączników.

Wiodąc obrzeżem lasu, trasa brązowa okrąży centrum Orzesza, gdzie łączy się z trasą niebieską, by po przejściu przez orzeską dzielnicę Jaśkowice opuścić granice powiatu.

Znakomita większość tej trasy przebiega przez tereny leśne.

BROWN ROUTE - 22.2 km

On the section from the Katowice-Mikołów border to Stara Huta (a village belonging to Mokre) the brown route is concurrent with previously described yellow route.

In Stara Huta the route turns towards Brada, a settlement belonging to Łaziska, and then it merges with the red route and runs through the Forest of Mokre and the Forest of Bujaków, to so-called Peclówka. This place, located exactly on the border of Mikołów, Orzesze and Ornontowice, is a kind of “communi-

cations junction”, because most of bicycle routes around the district (all with the exception of yellow route) and several various links converge here.

Running through the outer edges of the forest, the brown route circles the centre of Orzesze, where it merges with the blue route, and after passing through Jaśkowice (district of Orzesze), it leaves the territory of the poviat.

A considerable majority of this route runs through the forest areas.

BRAUNER WEG - 22,2 km

Von der Grenze zwischen Katowice und dem Landkreis Mikołów bis hin zum Weiler Stara Huta ist der braune Weg mit dem zuvor beschriebenen gelbem Weg identisch.

In Stara Huta biegt er in Richtung der Siedlung von Łaziska Brada ab und führt - sich mit dem roten Weg verbindend - durch den Wald von Mokre und den Wald von Bujaków bis zur sogenannten ‘Peclówka’. Dieser Ort, der genau auf der Grenze zwischen Mikołów, Orzesze und Ornontowice liegt, ist eine Art „Verkehrsknoten”,

an dem die meisten Radwanderwege durch den Landkreis (alle außer dem gelben Weg) sowie auch einige Verbindungswege zusammenlaufen.

Am Waldrand entlang führend, umgeht der braune Weg das Ortszentrum von Orzesze, wo er sich mit dem blauen Weg verbindet, um nach Durchquerung des Ortsteils Jaśkowice den Landkreis zu verlassen.

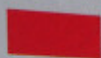
Der überwiegende Teil dieser Route verläuft durch waldiges Gebiet.

O.18

32,4 km

Or.14

W HOŁDZIE
OFIAROM
PASZYTOWSKIEGO
BARBARZYŃSTWA
DLA PAMIĘCI
POKOLES
MIEJSCYCH
GRABOŃCÓW

Or.02

L.14

TRASA CZERWONA - 32,4 km

Trasa czerwona wkracza na teren powiatu mikołowskiego od strony Ornontowic (na północnym zachodzie powiatu), by opuścić go po stronie południowo-wschodniej. Biegając w poprzek całego powiatu, wielokrotnie pokrywa się ona z odcinkami innych, opisanych uprzednio tras.

Już na samym początku, w Ornontowicach, łączy się z trasą niebieską. W pobliskiej Peclówce, na granicy Ornontowic,

Mikołowa i Orzesza, łączy się ona z trasą brązową, wiodąc wraz z nią przez Las Bujakowski oraz Las Mokierski w kierunku łaziskiej Brady. Z kolei na odcinku od Osiedla Leśnego, zwanego popularnie Ameryką (w północnej części Łazisk Górnych), aż do położonych na przeciwnym krańcu miasta Kątów, trasa czerwona pokrywa się z trasą żółtą.

Tutaj, w rejonie ul. Kąty, skręca ona

RED ROUTE - 32.4 km

From the side of Ornontowice the red route enters the territory of Mikołów powiat (on its north-west) and it leaves it on the south-east side. Running across the entire powiat, this route is frequently concurrent with the sections of other routes, which were described previously.

At the beginning, in Ornontowice, it merges with the blue route. In nearby Peclówka, on the border of Ornontowice, Mikołów and

Orzesze, it joins the brown route, and they run together through the Bujaków forest Mokre forest, towards Brada (district of Łaziska). On the section from Osiedle Leśne, called popularly Ameryka (in the northern part of Łaziska Górne) as far as Kąty, located on the opposite end of the town, the red and the yellow routes run together.

Here, in the vicinity of the Kąty Street, the route turns towards Kopaniny (district of

ROTER WEG - 32,4 km

Der rote Weg betritt den Landkreis Mikołów von Richtung Ornontowice (im Nordwesten des Kreises) aus, um ihn auf der südöstlichen Seite wieder zu verlassen. Er verläuft quer durch den gesamten Kreis und deckt sich häufig mit Teilabschnitten der anderen, zuvor beschriebenen Wege.

Bereits unmittelbar an seinem Anfang in Ornontowice verbindet er sich mit dem blauen Weg. Im nahen Peclówka, an der Grenze von Ornontowice, Mikołów und

Orzesze, verbindet er sich mit dem braunen Weg und verläuft durch den Wald von Bujaków und den Wald von Mokre in Richtung Brada, einem Ortsteil von Łaziska. Im Abschnitt zwischen der Siedlung Leśne, die im Volksmund Ameryka genannt wird (im nördlichen Teil von Łaziska Górne) und Kąty am gegenüberliegenden Ende der Stadt, deckt sich der rote Weg mit dem gelben Radwanderweg.

Hier biegt er, im Bereich der ulica Kąty, in Richtung des Stadtteils Kopanina

0.51

 w stronę łąziskich Kopanin i w Gostyni mija położony po stronie orzeskiej staw Barcz, by nieopodal granicy łązisko-gostyńskiej przeciąć się z trasą obwodową.

Ominąwszy centrum Gostyni, trasa biegnie wzdłuż granic powiatu mikołowskiego, po czym opuszcza go tuż za orzeską dzielnicą Zgoń. Od Zgonia poczynając, wiedzie ona przez niezwykle cenne przyrodniczo lasy kobiórskie, stanowiące trzon sławnej Puszczy Pszczyńskiej.

 Łaziska) and in Gostyń it passes by the Barcz pond, which is situated on the Orzesz's side and intersects the bypass route close to the Łaziska-Gostynia border.

Without entering the centre of Gostyń, the route runs along the borders of Mikołów powiat, and it leaves it just after Zgoń, the district of Orzesze. Starting from Zgoń, the route runs through the Kobiór forest, which is the core of famous Pszczyna Primeval Forest and has exceptionally natural values.

 ab und führt in Gostyń an dem auf der Seite von Orzesze gelegenen Teich Barcz vorbei, um unweit der Grenze zwischen Łaziska und Gostyń den Rundweg zu schneiden.

Die Ortsmitte von Gostyń umgehend, verläuft der Weg entlang der Grenze des Landkreises Mikołów, worauf er diesen unmittelbar hinter Zgoń, dem Ortsteil von Orzesze, verlässt. Von Zgoń aus führt er durch die eindrucksvollen Wälder um Kobiór, die den Kern der berühmten Plesser Heide bilden.

*Dziękujemy za wspólną wycieczkę.
Zapraszamy na www.roweremprzez.pl
Thank you for traveling with us.
Please visit www.roweremprzez.pl
Wir bedanken uns fuer den gemeinsamen Ausflug.
Wir laden Sie ein, auf unsere Webseite www.roweremprzez.pl*

ŁAZISKA GÓRNE

L.01 - Ratusz z początków XX wieku. Obiekt zlokalizowany na skrzyżowaniu dróg w centrum miasta. Budowę obiektu zakończono w roku 1927. Wzniesiony został w stylu funkcjonalistycznym. W roku 2005 wpisany do rejestru zabytków województwa śląskiego. [H7]

L.03 - Szyb „Bolko” z 1906 roku. Nieczynny obiekt przemysłowy z wieżą wyciągową. [H6]

L.04 - Dom Kultury w Łaziskach Górnych, utrzymany w stylu socrealistycznym. Wybudowany w latach 1950-1960. [H7]

L.14 - Elektrownia „Łaziska” S.A., „Elektro” z 1917 roku. [H7]

L.25 - Zabytkowe zabudowania KWK „Bolesław Śmiały” z przełomu XIX i XX wieku. [I7]

L.38 - Wieża wodna z 1926 roku, za nią bunkier z 1939 roku. [J6]

MIKOŁÓW

M.04 - Neogotycki kościół parafii ewangelicko-augsburskiej św. Jana z 1861 roku. [L5]

M.06 - Krzyż Męki Pańskiej z 1895 roku przy Placu ks. Karpeckiego [L5]

M.07 - Zabytkowa willa Hansa Zeumera z 1880 roku. [L5]

M.08 - Zabytkowy kościół Matki Boskiej Śnieżnej i św. Wojciecha, wybudowany prawdopodobnie w latach 1260 - 1270, przebudowany w latach 1580-1628. [L5]

M.11 - Bazylika Mniejsza pw. św. Wojciecha, kościół wybudowano w latach 1843-1861. [L5]

M.17 - Ratusz, zbudowany w 1870 roku. [L5]

M.19 - XVIII - wieczna kamienica przy ul. Jana Pawła II, siedziba Instytutu Mikołowskiego, na budynku tablica upamiętniająca poetę Rafała Wojacka. [L5]

M.44 - Drewniany kościół św. Mikołaja z 1737 r. w Borowej Wsi. [F2]

M.47 - Drewniany kościół Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Paniowach. [G3]

M.54 - Studnia z figurą św. Jana Nepomucena z 1920 roku. [F4]

M.55 - Kościół św. Mikołaja - Sanktuarium Matki Bożej Opiekunki Środowiska Naturalnego, z 1500 roku, w Bujałowie. [E4]

M.59 - Parafialny ogród botaniczny. [E4]

M.67 - Kościół św. Wawrzyńca z XVI wieku, w Mokrem. [I5]

M.74 - Zespół wapienników (pieców do wypalania wapna) z XVII - XVIII wieku w Mokrem. [I4, H5]

M.75 - Stare kamieniołomy wapieni triasowych z XVII - XVIII wieku w Mokrem. [H4, H5]

ORNONTOWICE

Or.01 - Pałac eklektyczny z cechami stylu neorenesansu północnego, przebudowany i rozbudowany pod koniec XIX wieku, wraz z zabudową

folwarczną. [D5]

Or.02 - Zabytkowy park, fragment pierwotnego założenia parkowo-palacowego (22 drzewa mają status pomnika przyrody). [D5]

Or.03 - Kościół świętego Michała Archaniola z 1891 roku, obok neogotycka plebania z 1911 roku. [D5]

Or.14 - Tablica upamiętniająca hitlerowski obóz pracy. [C3]

Or.16 - Gmach Urzędu Gminy. [C4]

ORZESZE

O.01 - Najstarszy zabytek Orzesza - Kościół św. Wawrzyńca z 1590 roku. [E7]

O.06 - Kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP, zbudowany w latach 1926-1930. [D7]

O.09 - Kościół ewangelicko-augsburski pw. Zesłania Ducha Świętego z 1913 roku. [D7]

O.10 - Dworzec PKP, wzniesiony w latach 1910-1920. [D6]

O.13 - Wieża ciśień z początków XX wieku. [D6]

O.15 - Budynek Urzędu Miasta. [D7]

O.17 - Zabytkowy zespół dworca kolejowego w Jaśkowicach z końca XIX wieku. [B7]

O.18 - Kościół parafialny pw. Świętego Jana Chrzciciela w Jaśkowicach z lat 1934-1936. [B7]

O.35 - Barokowy pałacyk w Woszczycach (XVIII wiek), obecnie mieści się tam Hotel „Dwór Szczępańskich”. [C11]

O.36 - Krzyż przydrożny (Boża Męka) z 1868 r. [C11]

O.37 - Kopalnia piasku w Gardawicach (nadal czynna). [E10]

O.38 - Mini ogród zoologiczny. [E10]

O.43 - Zabytkowy budynek mieszkalny. [D11]

O.45 - Kolumna z figurą św. Jana Nepomucena z 1782 roku. [E11]

O.46 - Kapliczka św. Anny z 1890 roku. [F11]

O.50 - Kościół św. Antoniego Padewskiego z lat 1936-1937, wg projektu Jana Affy z Katowic. [G11]

O.51 - Krzyż przydrożny z 1867 roku. [H10]

O.62 - Barokowy pałac z I poł. XVIII wieku wraz z zabudowaniami gospodarczymi i parkiem. [F8]

WYRY

W.08 - Gmach Urzędu Gminy z przełomu XIX i XX wieku. [K8]

W.12 - Fortyfikacja Obszaru Warowego „Śląsk”. [K8]

W.16 - Pomnik Pamięci Żołnierzy Września 1939 wraz ze zbiorowym grobem. [L9]

W.27 - Kapliczka słupowa z 1919 roku. [J9]

ŁAZISKA GÓRNE

L.01- The Town Hall, built at the beginning of the 20th century. This functional-style building is located at the roundabout intersection in the centre of the town. It was completed in 1927. In 2005 it was entered in the Register of Historic Monu-

ments of the Silesian Voivodeship. [H7]

L.03 - The "Bolko" Mineshaft from 1906, a closed post-industrial facility with a headframe. [H6]

L.04 - Laziska Górne Community Centre, built between 1950 - 1960, an example of the social realist style. [H7]

L.14 - "Laziska" Power Station (Elektrownia „Laziska” S.A.); "Elektro" industrial plant from 1917. [H7]

L.25 - The historic facilities of "Boleslaw Smialy" Coal Mine from the turn of the 19th and the 20th centuries. [I7]

L.38 - A water tower (1926); a bunker from 1939 behind the water tower. [J6]

MIKOŁÓW

M.04 - The Augsburg Evangelical Lutheran St. John Parish Church, built in the neo-gothic style in 1861. [L5]

M.06 - The "Meka Panska" cross from 1895 at the Karpeckiego Market. [L5]

M.07 - Hans Zeumer's period Villa from 1880. [L5]

M.08 - The Historic Church of the Blessed Virgin Mary of Snow and St. Adalbert (pl. Kościół Matki Bożej Śnieżnej i św. Wojciecha), probably built between 1260 - 1270, rebuilt between 1580-1628. [L5]

M.11 - The Basilica of St. Adalbert (pl. Bazylika Mniejsza pw. św. Wojciecha), built between 1843-1861. [L5]

M.17 - The Town Hall, built in 1870. [L5]

M.19 - The eighteenth-century tenant house at Jana Pawła II Street, the seat of the Mikołów Institute (pol. Instytut Mikołowski); a plaque commemorating the poet Rafał Wojaczek. [L5]

M.44 - The wooden Church of St. Nicholas from 1737 in Borowa Wies. [F2]

M.47 - The wooden Church of Saint Apostles Peter and Paul in Poniawy. [G3]

M.54 - A well with a statue of St. John Nepomucen (1920). [F4]

M.55 - St. Nicolas' Church - the Sanctuary of the Mother of God, the Protector of the Natural Environment (pl. Sanktuarium Matki Bożej Opiekunki Środowiska Naturalnego) from 1500, in Bujakow. [E4]

M.59 - The Parish Botanic Garden. [E4]

M.67 - The sixteenth-century Church of St. Lawrence (pl. Kościół św. Wawrzynca) in Mokre. [I5]

M.74 - The Lime Kiln Complex (a complex of kilns used to produce limestone) from the 17th - the 18th century in Mokre. [I4, H5]

M.75 - Old triassic limestone quarries from the 17th - the 18th century in Mokre. [H4, H5]

ORNONTOWICE

Or.01 - The Palace, build in the eclectic style with the elements of the Northern European neoclassical style, rebuilt and extended at the end of the 19th century; farm buildings.

Or.02 - A historic park, a part of the original park and palace complex (22 trees have the status of natural monuments). [D5]

Or.03 - The Church of St. Michael the Archangel from 1891; a neo-gothic-style presbytery (1911) next to the church. [D5]

Or.14 - A plaque commemorating a Nazi labour camp. [C3]

Or.16 - The building of Gmina Office (pl. Urząd Gminy). [C4]

ORZESZE

O.01 - The oldest historic monument in Orzesze - the Church of St. Lawrence (pl. Kościół św. Wawrzynca) from 1590. [E7]

Or.06 - The 1907 stone cross in the new graveyard. [D5]

O.09 - The Augsburg Evangelical Lutheran Church of the Descent of the Holy Spirit (pl. Kościół Ewangelicko-Augsburgski pw. Zesłania Ducha Świętego) from 1913. [D7]

O.10 - The Railway Station, built between 1910 and 1920. [D6]

O.13 - A water tower from the beginning of the 20th century. [D6]

O.15 - The Town Hall. [D7]

O.17 - The period nineteenth-century railway station complex in the Jaskowice District of the town. [B7]

O.18 - The Parish Church of St. John the Baptist in the Jaskowice District, built between 1934 to 1936. [B7]

O.35 - The baroque-style eighteenth-century manor house in Woszczyce, at present housing the "Dwór Szczepanowskich" Hotel. [C11]

O.36 - A roadside "Boza Meka" cross (1868). [C11]

O.37 - The Sand Mine in Gardawice (still working). [E10]

O.38 - Mini-zoo. [E10]

O.43 - A period residential building. [D11]

O.45 - A column with a figure of St. John Nepomucen (1782). [E11]

O.46 - St. Anne Shrine (1890). [F11]

O.50 - The Church of St. Antoni Padewski, built between 1936 and 1937, designed by Jan Affa from Katowice. [G11]

O.51 - A roadside cross (1867). [H10]

O.62 - A baroque style palace from the first half of the eighteenth century, with farm buildings and a park. [F8]

WYRY

W.08 - The Gmina Office (pl. Urząd Gminy) building from the turn of the 19th and 20th

W.12 - A fortification constituting a part of the Fortified Area of Silesia. [K8]

W.16 - The Memorial to the September 1939 Soldiers (pl. Pomnik Pamięci Żołnierzy Września 1939) with a common grave. [L9]

W.27 - A pole shrine (1919). [J9]

LAZISKA GÓRNE/dt. OBER LAZISK

L.01 - Rathaus vom Anfang des 20. Jh. an der Straßenkreuzung im Zentrum der Stadt. Der Bau des Objektes wurde im Jahr 1927 abgeschlossen. Errichtet im Stil des Funktionalismus. 2005 wurde das Gebäude in das Denkmalverzeichnis der Woiwodschaft Schlesien eingetragen. [H7]

L.03 - Schacht „Bolko“ aus dem Jahre 1906. Nicht mehr in Betrieb befindliches, ehemaliges Industrieobjekt mit Förderturm. [H6]

L.04 - Kulturhaus in Laziska Górne im Stil des sozialistischen Realismus. Erbaut in den Jahren 1950-1960. [H7]

L.14 - Kraftwerk „Laziska“ S.A., „Elektro“ von 1917. [H7]

L.25 - Denkmalgeschützte Bauten der Steinkohlegrube „Bolesław Śmiały“ von der Wende des 19. und 20. Jh. [I7]

L.38 - Wasserturm von 1926, dahinter ein Bunker aus dem Jahr 1939. [J6]

MIKOŁÓW/dt. NIKOLAI

M.04 - Neugotische Johanneskirche der Evangelischen Gemeinde Augsburgischen Bekenntnisses von 1861. [L5]

M.06 - Kreuz Passion Christi von 1895 auf dem Plac ks. Karpeckiego [L5]

M.07 - Unter Denkmalschutz stehende Villa des Industriellen Johann 'Hans' Zenner von 1880. [L5]

M.08 - Unter Denkmalschutz stehende Pfarrkirche Maria Schnee und St. Adalbert, errichtet wahrscheinlich in den Jahren 1260 - 1270, umgebaut von 1580-1628. [L5]

M.11 - Basilica Minor St. Adalbert, erbaut in den Jahren 1843-1861. [L5]

M.17 - Rathaus, erbaut 1870. [L5]

M.19 - Haus aus dem 18. Jh. in der ul. Jana Pawła II, Sitz des Instytut Mikołowski am Gebäude eine Gedenktafel zur Erinnerung an den Lyriker Rafał Wojaczek. [L5]

M.44 - Schrotholzkirche St. Nikolai von 1737 in Borowa Wieś/dt. Neudorf. [F2]

M.47 - Holzschrottkirche St. Peter und Paul in Paniow/dt. Groß Paniow. [G3]

M.54 - Brunnen mit der Figur des heiligen Johann Nepomuk von 1920. [F4]

M.55 - Pfarrkirche St. Nikolaus in Bujaków/dt. Bujakow - Sanktuarium der Muttergottes Beschützerin der natürlichen Umwelt von 1500. [E4]

M.59 - Botanischer Pfarrgarten. [E4]

M.67 - St.-Laurentius-Kirche aus dem 16. Jh. in Mokre/dt. Mokrau. [I5]

M.74 - Gruppe von Kalköfen aus dem 17./18. Jh. in Mokre/dt. Mokrau. [I4, H5]

M.75 - Alte Trias-Kalksteinbrüche aus dem 17./18. Jh. in Mokre/dt. Mokrau. [H4, H5]

ORNONTOWICE/dt. ORNONTOWITZ

Or.01 - Schloss im Stil des Eklektizismus mit Merkmalen der nordischen Neorenaissance, umgebaut und erweitert gegen Ende des 19. Jh., mit Gutsgebäuden. [D5]

Or.02 - Unter Denkmalschutz stehender Park, Rest der ursprünglichen Schloss- und Parkanlage (22 Bäume haben den Status eines Naturdenkmals). [D5]

Or.03 - Michaeliskirche von 1891 neben dem neogotischen Pfarrhaus von 1911. [D5]

Or.14 - Gedenktafel zur Erinnerung an das nationalsozialistische Zwangsarbeitslager. [C3]

Or.16 - Gebäude der Gemeindeverwaltung. [C4]

ORZESZE/dt. ORZESCHE

O.01 - Ältestes Baudenkmal von Orzesze/dt. Orzesche - die St.-Laurentiuskirche von 1590. [E7]

O.06 - Pfarrkirche Mariä Heimsuchung, erbaut in den Jahren 1926-1930. [D7]

O.09 - Heilig-Geist-Kirche der Evangelischen Gemeinde Augsburgischen Bekenntnisses von 1913. [D7]

O.10 - Bahnhof, errichtet in den Jahren 1910-1920. [D6]

O.13 - Wasserturm vom Beginn des 20. Jh. [D6]

O.15 - Gebäude der Stadtverwaltung. [D7]

O.17 - Unter Denkmalschutz stehendes Bahnhofsensemble in Jaśkowice/dt. Jaschkowitz vom Ende des 19. Jh. [B7]

O.18 - Pfarrkirche Johannes der Täufer in Jaśkowice/dt. Jaschkowitz aus den Jahren 1934-1936. [B7]

O.35 - Barockschloss in Woszczyce/dt. Woszczyt (18. Jh.), heute befindet sich in diesem das Hotel „Dwór Szczępański“. [C11]

O.36 - Flurkreuz (Leiden Christi) von 1868. [C11]

O.37 - Sandgrube in Gardawice/dt. Gardawitz (noch in Betrieb). [E10]

O.38 - Mini-Zoo. [E10]

O.43 - Unter Denkmalschutz stehendes Wohnhaus. [D11]

O.45 - Säule mit der Figur des heiligen Johann Nepomuk von 1782. [E11]

O.46 - St. Annenkapelle von 1890. [F11]

O.50 - St.-Antonius-von-Padua-Kirche aus den Jahren 1936-1937 nach einem Entwurf von Johann Affa aus Kattowitz. [G11]

O.51 - Flurkreuz von 1867. [H10]

O.62 - Barockschloss aus der 1. Hälfte des 18. Jh. mit Wirtschaftsgebäuden und Park. [F8]

WYRY/dt. WYROW

W.08 - Gebäude der Gemeindeverwaltung von der Wende des 19. und 20. Jh. [K8]

W.12 - Befestigungswerk der oberschlesischen Verteidigungslinie (Obszar Warowny „Ślqsk“). [K8]

W.16 - Monument zum Gedenken an die Soldaten vom September 1939 mit Massengrab. [L9]

W.27 - Bildstock von 1919. [J9]

